

TÁNCMŰVÉSZET

1981/4

Albinoni—Tóth: *Vallomás*, Tamás Gyöngyi és Lovas Pál a Budai Táncfórumon (Várszegi László felv.)

Felelős szerkesztő: **MAÁ CZ LÁSZLÓ**
 A szerkesztőség címe: Budapest VIII., Rákóczi út 23. 1088
 Telefon: 142-498
 Kiadja a Lapkiadó Vállalat, Budapest
 VII., Lenin krt. 9—11. 1906. Telefon: 221-285
 A kiadásért felelős: **Siklósi Norbert**

Egyetemi Nyomda — 81.6511 Budapest, 1981
 Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató
 Megjelenik havonta
 A szöveg fényszedéssel készült

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül, vagy postacímlevélben, valamint átutalással, a KHI 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámmal. Előfizetési díj egy évre 120,— Ft.

Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat.
 H—1389 Budapest, Pf. 149.

INDEX: 25 830

HU ISSN 0134 1421

TÁNCMŰVÉSZET

1981. VI. évfolyam, 4. szám.

Ára: 10,— Ft

Tördelő- és képszerkesztő:
Gergely Zsófia

Munkatárs:
Fuchs Lívia

TARTALOM

M. L.: Közgyűlés előtt	1
Pesovár Ernő: Bartók és a néptáncművészet	7
Merényi Zsuzsa: Bartók és a magyar avantgarde a két háború között	9
HÍREK	11
Varga Zoltán: Szólótáncverseny eredményekkel és gondokkal	16
Madcz László—Kövégyó Zsuzsa: Táncfórum a Budai Vigadóban	18
— SZE —: Ismét Párhuzam ...	21
Szűdy Eszter: Táncantológia '80	22
Szentpál Mária: Táncírási konferencián a Szovjetunióban	24
Nádasi Marcella: Két táncelőadás az angol televízióban — Film Nizsinszkijről	26
Bali János: Még egyszer Zokopanéről	28
Bokor Roland: Torino után a kubai fesztiválról	29
N. M.: Mam'zelle Angot	30
Fuchs Lívia: Két hét Svédországban 3.	31

A címlapon: Varga Zoltán Szegényes — a keszthelyi Georgikon együttes a Táncfórum '80 előadásán (Várszegi László felvétele)

A hátsó borítón: Emelésvizsga a pécsi szakközépiskola táncotagozatán (Körtvélyesi László felvétele)

Közgyűlés előtt

Beszélgetés Körtvélyes Gézával

– *Lapunk hasábjain már többször esett szó a Magyar Táncművészek Szövetségének munkájáról, de rendszerint csak konkrét események kapcsán. Ragadjuk meg ezért az áprilisban várható VIII. Közgyűlés alkalmát, hogy a Szövetség egészéről, rendeltetéséről is beszéljünk, s csak azután a közvetlenül előttünk álló feladatokról. Mutassuk be tehát szervezetünket az olvasónak – erre kérem dr. Körtvélyes Gézát, a Szövetség főtitkárát.*

– A Magyar Táncművészek Szövetsége hasonló feltételek és célkitűzések közepette dolgozik, mint a többi művészeti szövetség Magyarországon. Mit jelent ez? Legfőképpen azt, hogy afféle köztes szerepet, ha úgy tetszik: *közvetítő szerepet* játszik vagy játszhat az adott művészeti ág és egyéb területek – értem ezen a hivatalos szerveket, intézményeket, társadalmi szerveket is –, valamint a művészeti ág munkásai között. Ha tehát a hivatalos, a „külső” kör a szakma, az ágazat egészéhez kíván fordulni, akkor a Szövetséget keresi meg, és megfordítva, ha az ágazat egészét, vagy nagy, összefüggő részét érintő kérdéssel van szó, akkor a Szövetség kezdeményez. Lényegesnek tartom ezt a „kifele és befele” közvetítést, mert ez a szituáció meghatározza a működés karakterét és...

– ...és ezzel a szervezet lehetőségei is nagyjából meghatározódnak...

– Úgy van, mert azzal, hogy „művészeti szövetség”, szinte együtt kell kimondani, hogy *társadalmi testület, azaz nem hatóság*. Ez nagyon lényeges a Szövetséghez fűződő igények vagy remények szempontjából ugyanúgy, mint a Szövetség eredményeinek vagy sikertelenségeinek megítélésében. Úgy szoktam mondani, ha erre egyenesen rákérdeznék, hogy a Szövetségnek sem joga, sem hatásköre nincs például arra, hogy közvetlenül intézményt létesítsen vagy megszüntessen, hogy kinevezen vagy leváltson, hogy meghívjon vagy távol tartson... – ilyenek nem állnak rendelkezésére. Ugyanakkor viszont nyugodtan mondhatom: amikor a párt és az állam újrafogalmazta a művészeti szövetségek szerepét, kellő hangsúlyt kapott, hogy a Szövetség a szakma jegyében *széleskörű tartalmi tevékenységet* fejtsen ki, és hogy úgy is tekintsék, mint az *ágazat nevében felelősen működő* testületet. Az alapszabály is rögzíti, hogy mi mindenben célszerű vagy egyenesen kötelező figyelembe venni a Szövetség álláspontját. Az idevágó szövegrész így szól: „Javaslaival, véleményével és szakmai tanácsaival *partnerként* segíti a különféle állami szervek, társulatok és intézmények munkáját a magyar táncművészet érintő elvi, szervezeti, személyi és egyéb jelentős kérdések megoldásában, a döntések előkészítésében.” Ez így világos és tömör, utal arra, hogy szerve-

zetünk milyen módon tevékenykedik és milyen kérdésekben hallathatja szavát, vagy ildomos megkérdezni.

– *Kikből áll a Szövetség?*

– A magyar táncművészet egész területén működő hivatásos szakemberekből. Tehát a hivatásos és amatőr területen dolgozó szakemberek egy része egyformán idetartozik. Másfelől a szervezet a hivatásos tevékenység különböző formáit is átfogja, azaz táncművészeket, pedagógusokat, koreográfusokat, tudományos kutatókat tömörít. A Szövetségnek megközelítőleg 300 tagja van és egy mintegy 50 tagú ifjúsági aktívája. Tag pedig az lehet, az alapszabály szerint is, aki folyamatosan eredményes, sőt *kiemelkedő* szakmai tevékenységet folytatott. A hivatásos táncművész társulatok esetében például általában három évi folyamatos társulati működés után reális az illető jelentkezése. A felvételtől az elnökség dönt. Az *ifjúsági aktív*a mintegy fél évtizede működik, a szakmában rövidebb időt töltött fiatal kollégákból áll, s míg a rendes tagok választók és választhatók, ők még nem azok, viszont élvezhetik a Szövetség jogait és juttatásait, ezen értem a rendezvényeken való részvételt, a kiadványokat, a külföldi kiküldés lehetőségét és így tovább.

– *Lássuk most a szervezet cselekvési lehetőségeit.*

– A lehetőségeknek – azt hiszem – két nagy csoportja van. Az egyik az, amit a Szövetség *saját maga tud kezdeményezni és megoldani*. Ez részint a Szövetség egyes szerveinek munkája, vagy olyan, ami ezekkel a szervekkel összekapcsolódik. Gondolok itt az elnökség, a tagozatok és a titkárság munkájára és adott esetben a munkabizottságokéra. Azaz: a munkatervnek nem kis része arra vállalkozik, hogy feladatokat bíz ezekre a testületi egységekre, amelyekre aztán saját maguk oldanak meg. Például: amikor az elnökség különböző fontos elvi kérdésekben állást foglal vagy javaslatot fogalmaz meg, akkor ezt az elnökség számára a saját köréből vagy felkért kollégákból alakított alkalmi munkabizottság készíti el, terjeszti elő.

A tagozatok – éppen az elmúlt években – arra vállalkoztak, az alapszabály szellemével összhangban, hogy elősegítsék egy-egy társulat munkájának közös mérlegelését. Ilyenkor a szakmai vezető vitaindító jellegű tájékoztatót mond a tagozat tagsága előtt a saját társulata eredményeiről, gondjairól, elképzeléseiről. – Ebben az esetben tehát a tagozat megrendezte a találkozót, a társulatok a Szövetség felkérésére vállalkoztak az értékelésre, a szövetségi vagy tagozati tagoknak pedig arra volt módjuk, hogy megjelenjenek, megismerkedjenek vele és az adott témában véleményt mondjanak. Er-

Az NDK küldöttei az Interbalett konferencián (Magyarossy Zoltán felvétele, Lapkiadó Fotó)

re azt lehet rögtön kérdezni, hogy ennek vajon mi a szerepe? – de erről majd később essék szó a közvetett feladatokról. Most még a tagozatok saját tevékenységéhez egy kiegészítést.

Főként a Tudományos Tagozat égisze alatt *különböző kiadványok* jelennek meg. Részint a tagozat tagjai szerkesztik, írják ezeket, míg a titkárság a kiadási ügyvitelt látja el. . .

– *Álljunk meg egy pillanatra! Azt már kimondtuk, hogy a Szövetség társadalmi szerv, nem intézmény. Azonban épp a tudományos kutatás dolgában a Szövetség intézménypótló funkciót lát el!*

– Igen, ez az az eset, amikor a megfelelő szakmai intézmény hiányában a Szövetség vagy valamelyik részlege – persze kellő támogatás birtokában – olyan feladatokat vállalhat el és oldhat meg, amelyek más művészeti ágban erre a célra létesített önálló szellemi műhelyekre tartoznak. Konkrét példa: az olyan kiadványok, mint nálunk a *Táncstudományi Tanulmányok* vagy a *Külföldi Szemle*, a színházművészet területén a Magyar Színházi Intézet szerkesztésében és kiadásában jelennek meg. Olyan intézménynél tehát, amely erre a célra saját költségvetéssel, sőt még nyomdai előállítási lehetőséggel is rendelkezik. De ide tartozik az is, hogy miközben létezik a *Táncművészet* folyóirat, 1977 óta évente a Szövetség munkájához közvetlenül vagy közvetve kapcsolódó témákból szerkesztett kötet jelenik meg, a *Táncművészeti dokumentumok*. Ezzel a harmadik kiadványunkat is említettem.

Folytatom az *Archívummal*, amely ugyan-csak intézménypótló funkcióval működik. Két nagy területe van. Az egyik a különböző tájak gyűjtemények: könyvtár, folyóirattár, kézirattár, fotótár, hangszalagtár, a sajtófigyelő gyűjteménye, és olyan gyűjteményi anyagok, amelyeket különböző személyektől vásároltunk, megfelelő szakértői vélemény alapján. Külön említeném meg, mert szintén az intézménypótló funkcióhoz tartozik, bár a titkárság foglalkozik vele: a filmtár. A mi területünkön ez a műemlékvédelem. A televízióban készülő táncprodukciók rögzítési módja általában nem film,

hanem telerecording. A szalagokat azonban bizonyos idő után „letörlik”, a produkció tehát megsemmisül. Ez nagy kár, különösen akkor, amikor épp az ilyen felvételek őriznek meg bizonyos műveket, alakításokat, vendéjátékokat vagy kimondottan televízióra készült táncprodukciókat. Mód van arra, hogy a Televízióval együttműködve ezeket negatív és pozitív keskenyfilmre átmásolják, és nálunk – mint egy múzeumban – „az örökkévalóság számára” megőrizhetők legyenek. Egy a lényeges: itt annyira szó szerint érvényes a leletmentés funkciója, hogy a szerzői jogi megkötések miatt a filmeket csak belső, szövetségi vetítésre szabad igénybevenni. Megjegyzem csupán, hogy filmtárunk mintegy 40 000 méter anyagot jelent, s ez már figyelemre méltó mennyiség. – Nagyjából ennyit érdemes most a gyűjteményeinkről elmondani.

– *Annnyt azért hozzátennék – nehogy az olvasónak téves képzele legyen, mintha itt a Petőfi Irodalmi Múzeum vagy a Színházi Intézet gyűjteményéhez fogható nagyságú archívum működne –, hogy ezek nem az említettekhez hasonló, hatalmas gyűjtemények; a legimponálóbbnak a könyvtárat tartom a maga 2000 szakkönyvével. Viszont jelentőségük hézagpótló, s úgyszólván startkészzen-várják az intézményesebb megoldást.*

– Úgy van, s ennek kapcsán akár a filmtárról, akár a többi részlegről szólva nagyon lényeges az a belátás és felismerés, hogy itt valóban műemlékvédelemről van szó. Ez mind az állami támogatás szempontjából lényeges, mind pedig az említett szerzőjogi problémák kivédését is lehetővé teszi. De térjünk vissza még a Szövetség *cselekvési* lehetőségeire.

A lehetőségek másik köre bizonyos szempontból nehezebb, de hatékonyabb is lehet. Arra gondolok, hogy a *Szövetségnek a benne tömörülő szakemberek közbölcssége alapján „hivatalból”* nagy – ha úgy tetszik: *mindenkéül nagyobb – áttekintése van*, illetve kell, hogy legyen mindarról, ami a táncszakmában történik, ami gond, baj vagy tennivaló. Miért hangsúlyozom ezt? Azért, mert a folyamatosan felfrissülő ismeretanyag birtokában a Szövetség alkalmas lehet arra, hogy az átfogó vagy partikuláris problémákban tájékozódjék, kialakítsa az álláspontját, és lépéseket kezdeményezzen a megoldásra. Szeretnék erre néhány példát hozni, különböző évekből. Úgy csoportosítottam őket, hogy az olvasó képet kapjon: milyen széles körben, milyen változatos irányokban és témákban léptünk, s tudunk közvetlen eredménnyel járó, vagy hosszabb folyamatokat befolyásoló lépéseket tenni.

Az 1976-os Közgyűlés előtti időnek jellegzetes, fontos és eredményes lépése volt a *Két vidéki szakközépiskola* megindításának kezdeményezése, azon felismerés alapján, hogy az Állami Balett Intézet az egész ország hivatásos színházi táncos szükségletét még hosszabb ideig nem tudja kielégíteni. Úgy véltük: megfelelő megoldás születhet, ha a négyéves művészeti szakközépiskolák kimondottan *színházi* táncosokat képeznek, méghozzá az előzetesen felmért szükségletek ismeretében. – Az természetes, hogy az ilyen megoldást meggyőző ér-

vekkal a Szövetség indítványozhatja, aztán a megvalósításhoz a segítséget, szakmai ismereteit, közreműködését ajánlhatja fel, de mint a bevezetőben mondtam, a szakközépiskolát természetesen nem a Szövetség indítja el. Meghallgatták viszont, hogy milyen kívánatos tanmenet, milyen elosztásban kerüljön bevezetésre. Sőt a Szövetség időnként vissza is tért rá, hogy „hol tartunk a szakközépiskolákkal, milyen eredménye volt a képzésnek, mennyire hasznosították a kilépő embereket?“, és így tovább.

A másik ilyen eredményre vezető lépés volt az Állami Balett Intézetben belül a *néggyéves néptánc* tagozat megindítása, amely a hivatásos néptáncgyűttesek utánpótlásának intézményes biztosítását vállalta magára. Ez szintén középiskolai forma, de ebben a minőségében a legmagasabb előkészítést tudja nyújtani. De – hogy közvetlenül a *Táncművészet* lapra érvényes információval is szolgálhassak – a Szövetség hosszú, visszatérő és következetes küzdelme, nyugodtan mondhatom így: küzdelme és kezdeményezése vezetett el odáig, hogy az 1951–56 között működő Táncművészet hosszú szünetelése után a szakmai folyóirat 1976-ban ismét meginduljon. És a harc itt nem ért véget azzal a győzelemmel, hogy létrejött, mert utána azért kellett küzdeni, hogy a kezdeti kéthavi megjelenés után havonta megjelenő lappá váljék. Csak utalok rá, hogy az 1976-os Közgyűlés határozatai között ez még mint tenivaló szerepelt.

– Ezek mind fontos konkrétumok, mondhatni törlesztések az ágazat régtől égető igényeiből. Akad-e az ágazat teljességét is érintő példa?

– Kidolgoztunk egy olyan állásfoglalást, amely áttekintést adott a *társadalmi tánc kultúra* alakulásáról, szerkezetéről, létező és hiányzó lehetőségeiről, s arról, hogy miért és hogyan kellene mindazzal foglalkozni, amit mi ezzel a két szóval jelölünk. Nyilvánvaló, hogy itt a tánc különböző, nem-hivatásos jellegű, indítékú tanulásáról és tanításáról, illetve öntevékeny, amatőr műveléséről van szó, tehát tanfolyami vagy csoportos tevékenységről. Közismert a lap olvasói előtt is, hogy itt koránt sincs minden rendben. Tehát a Szövetség ismét az alapszabályban rögzített és a Közgyűlésen megerősített feladatának megfelelően, sőt a Közművelődési Törvény szellemében próbál hadakozni, hogy az itt lévő rendezetlenség és szíjjelszórtság megszűnjék, s előbbre lehessen lépni. De ha már említettem a közművelődést: amikor például a törvény előkészítési fázisa volt, majd a törvény megjelent, mindkét időszakban a Szövetséget az akkori Kulturális Minisztérium megkereste és felkérte, hogy dolgozza ki a tánc és a közművelődés kapcsolódási témáját, aminek mi ön- és közérdekből is készséggel eleget tettünk. – Vagy egy másik példa: amikor széleskörű téma lett általában a kritikái élet és a *kritika helyzete*, akkor a Szövetség – ugyancsak megkeresésre – állásfoglalást fogalmazott meg a tánckritika helyzetéről.

Félévi vizsga Pécsen, 1981 (Körtvélyesi László felvétele)

...Amiket eddig elmondtam, mind az 1976-os Közgyűlés előtt voltak, s azért említettem, hogy így a folyamatot is érzékeltetni lehet. Azóta egy munkaközösség aktív részvételével alapos áttekintés készült olyan címmel, hogy *Táncoktatás Magyarországon*. Azzal a céllal, hogy segítse a magunk számára is ennek a témának a komplex, fejlődésében való áttekintését, a maga teljes szerkezettségében. Továbbá, hogy ennek alapján kellő választ tudjunk adni arra a kérdésre: miben látjuk a művészetoktatás távlati fejlesztési tervében a tánc részesedését. – Más jellegű kezdeményezés 1976 óta: állásfoglalás és indítvány a *balettművészet vidéki fejlesztésére*. De foglalkoztunk még nem is egyszer a pedagógiai munkát szabályozó, időközben elavult *rendelet* módosításának problémájával. Ez konkrétan azt jelenti, hogy megkeresésre vagy saját indítékú olyan javaslatokat fogalmaztunk meg, amelyek szakmai szempontból megalapozhatják a rendelet módosítását.

– A *közművelődés és az oktatás láthatóan nagy szerepet játszik a Szövetség működésében*.

– Igen, mert ez a két téma minden táncágnak és táncművelésnek szerves, fontos része. Ezért is tettünk lépéseket, hogy a középiskolák után jöjjen, sőt jöjjenek létre most már az *alapfokú állami táncművészeti iskolák* is. Ezek ugyanis alapját képezhetik egy kiépített táncoktatási hálózatnak, amelyben a különböző funkciójú és fokozatú oktatási formák kiegészíthetik egymást, s mintegy egymás fölé és alá épülnek. Így jött létre az első alapfokú táncművészeti iskola Dunaujvárosban, majd közel két esztendővel rá Budapestben, a XV. kerületben egy hasonló típusú; részint kezdeményeztük ezeket, részint azután munkabizottság fogalmazta meg az iskola modelljét – tehát a célját, szerkezetét, felépítését, tananyagát, módszertanát, a fejlesztéshez szükséges feltételeket. – A téma szükségességének meggyőző hangsúlyozása mellett ezzel tudtunk *közvetlen* segítséget nyújtani az iskolák megvalósulásához.

A legutóbbi idők kezdeményezése, de ismét a 76-os Közgyűlés határozata nyomán: a hazai tánckoncertélet fellendítése vagy megindítása érdekében olyan táncszínpad, fórum létesítése, amelyen a különböző együttesek újabb, esetleg régebbi műveiket színré lehetek, és olyanok is fellelphetnek, akiknek a fővárosban önálló kőszínház nem áll rendelkezésükre. Amolyan „össz nemzeti felvonulás” formájában az első komoly eredménye téren 1980 őszén a Buda-

valósítani. Hivatalos értesítés szerint arra is ki látás van, hogy a rendezvényt 1982-ben meg ismételhetjük.

– Gondolom, a szövetségi tagok a közgyűlési beszámolóból a további eredményeket is áttekinthetik. De milyen utak-módok vezetnek – intézményi határhoz híján – az egyes eredményekhez?

– Itt a módszer és a situáció az, hogy a Szövetségbe tömörült szakemberek (akár a tagozatban, akár az elnökségben vagy munkabizottságban) valamilyen gondolatot vagy tennivalót fölvetnek, aztán ezt tömörebben vagy részletesen megfogalmazva szövetségi kezdeményezésként továbbítjuk. Azt kell mondani, hogy ezek azután önjelöltekkel, erkölcsi vagy igazságtólétésükkel hatnak vagy nem hatnak. Tehát mi nem tudjuk eldönteni, csupán javasolni, hogy legyen Interbalett, Budai Táncforum vagy alapfokú iskola – mi csak meggyőzhetünk. Hasonló a helyzet azokkal a vitákkal is, amelyeken a tagozatok megtárgyalják az egyes társulatok vagy intézmények munkáját. Ha ezeket a vitákat – a beszámólótól kezdve a vita résztvevőinek konstruktivitásáig – olyan módon tudjuk lebonyolítani, hogy ennek az erkölcsi súlya egyértelművé válik a társulat vagy egy további szerv számára, akkor megvalósulhatnak a benne tömörülő gondolatok és javaslatok.

Mindazok, amiket most részletesen elmondtam, a Szövetség hétköznapjaiban az évadonként előre kidolgozott munkatervben jelennek meg. Az 1976 decemberi Közgyűlés után, 1977 elején kidolgoztunk kollektív munkával az elnökségben egy két és fél évadra szóló munkatervet. Gyakorlatilag a legtöbb akció vagy javaslat ezután, az ezt követő évadok munkája során lett az elnökségi és tagozati ülések témája. Akár végig is mehetnének most a munkatervben, áttekinthető: hogyan is került sor ezekre úgy, hogy bizonyos témák többször is visszatértek. De talán fontosabb, hogy még külön utaljunk a módszerre.

Jóleső érzéssel lehet mondani, hogy a Szövetségben ténylegesen demokratikus munkastílus uralkodik. Mit értek ezen? Minden lényeges kérdés a Szövetség valamelyik szervének közös elhatározásával, vagy közös szűrésén keresztül jut tovább. Érvényes ez a tagozatokra ugyanúgy, mint az elnökségre, a Szövetség vezető testületére. Minden fontos ügyben az elnökség dönt. Az elnökség havonta, de legkésőbb kéthavonta rendezett tanácskozásai között viszont a főtítkárt és a tagozati titkárokat terheli a felelősség, hogy a szervezet nevében – szükség esetén – gyorsan vagy azonnal véleményyt mondjanak, állást foglaljanak.

– Úgy érzem, az elmondottak sokoldalúan érzékelteik a Szövetség munkáját. A hazai körkép után azonban szenteljünk még egy kitérőt a külföldi kapcsolatoknak, hiszen gyakorlatilag a Szövetség az egyetlen szervezet, amely a nemzetközi szakmai kapcsolatokat folyamatosan ápolja.

– Ez a kapcsolattartás a Szövetség titkárságának munkakörébe tartozik, alapja pedig a következő: az európai szocialista államok közötti kulturális munkatervben rendszeresen

Magyar Táncforum '80, nemzetközi tanácskozás (Magyarossy felv.)

pesti Művészeti Hetek keretében megrendezett Magyar Táncforum '80 volt. Ez a példa viszont arra világít rá: milyen az a „forma”, amikor meg tudunk nyerni egy magyarországi rendező szervet annak a gondolatnak, hogy gazdája legyen valamely közvetlenül a mi érdekeinket leginkább szolgáló vállalkozásnak. Ennek a folytatása a januárban megindult Táncforum a Budai Vigadóban, vagy egyszerűbben a Budai Táncforum, amely kellő anyagi támogatás birtokában és az Állami Népi Együttes székházában most már hétfőnként rendszeresen egy-egy táncprodukció megrendezését jelenti. Megvalósult ezáltal a tánc művelőinek régi vágya, hogy a táncnak állandó bemutatási színpada legyen. Most már rajtunk áll, hogy ezt jól csináljuk, az előadásoknak legyen közönsége stb.

– Az elmúlt évben volt még egy fontos, nemzetközi kisugárzásában is jelentős vállalkozás...

– Épp az áttekintés befejezéséül mondanám, hogy kezdeményezésünk nyomán egy különösen jelentékeny rendezvény született, ti. az INTERBALETT, a Kortárs Balettművészeti Találkozó tavalyelőtt februárban. Mint megvalósítandó téma ugyancsak a 76-os közgyűlési határozatok közt szerepel, és – a lap olvasói számára ez ismeretes – a tervet kellő eredménnyel és közfigyelemkeltéssel sikerült meg-

megállapodást kötnek a művészeti szövetségek közti csereutazások céljáról és időkeretéről, s ennek a kitöltése, végrehajtása már ránk tartozik. Az együttműködés a hatvanas évek közepén kezdődött Csehszlovákiával, folytatódott a Szovjetunióval, majd kiépült Lengyelországgal s a legutóbbi években az NDK-val is. A fogadási napok meghatározott kontingense áll rendelkezésre, ennek alapján utazhatnak a magyar szakemberek a négy szocialista országba, mi pedig a kinti szövetségek delegáltjait fogadjuk, előre kialakított szakmai programmal, lehetőleg olyan időpontban, amikor leginkább érdemes hozzánk eljönni. Nem mellékes, hogy a partnerszervezetek általában színházművészeti szövetségek, melyeken belül a táncnak külön szekciója működik. Ez a tény egyrészt jelzi, hogy *másutt önálló táncművész szövetség nincs*, másrészt azért lényeges, mert ezek a színházművészeti szövetségek többnyire a hivatásos és amatőr néptánc területét és „profi” szakembereit egyáltalán nem tartják hatókörükhöz tartozónak. Ez a körülmény viszont meghatározza részint az eseményeket, amelyekre bennünket várnak, részint az általuk küldött szakemberek személyét, akik jobbára a balett vagy a színházi táncművészet köréből kerülnek ki. Alkalmilag azonban egyes országoknál ez módosul. Ha például itthon jelentős néptáncesemény ígérkezett, sikerült elérni – főleg az NDK-nál és csehszlovákiai viszonylatban –, hogy a néptánc tekintélyes képviselőjét küldjék el.

A meglévő adottságok tették lehetővé, hogy az Interbalett bemutatóira és konferenciájára a négy országból részint személy szerint meghívott „partnereket” fogadhattunk, sőt hogy Kuba, Románia és Bulgária megfigyelői is eljöhettek a minisztérium e célra nyújtott külön kerete alapján, holott az utóbiakkal nincs hivatalos kapcsolatunk. Miért nincs – hiszen a többi hazai szövetségnek szélesebbek a kapcsolatai? A mi esetünkben kettőn áll a vásár, s nagyon sok múlik azon, hogy a kinti partnerszervezetek nem önálló táncszövetségek. Romániában a tánc a zeneszerzők szövetségének része, Bulgáriában pedig a zenei előadóművészek külön szövetségéhez tartozik. Többszöri megkeresésünkre olyan választ kaptunk, hogy a kapcsolatfelvétel azért késlekedik, mert ezekben a szervezetekben most van kiépülőben a tánc-tevékenység. Hasonló a helyzet Kubával is, noha az államközi egyezmények a művészeti szövetségek részére, s így részünkre is évek óta garantálják a csere lehetőségét. Mégsem lehetett egyelőre a kapcsolatot megvalósítani, mert Havannában egyetlen ösztönművészeti szövetség létesítését határozták el, amely – úgy látszik – még nem tart ott, hogy önálló kapcsolatokba kezdjen.

–*És mi a helyzet a nyugat-európai szövetségekkel?*

– Ami a szakmai (tehát nem is annyira művészeti) szervek létét illeti, a nyugati világból többnek a működéséről is tudunk. Túlnyomó többségük azonban érdekvédelmi jellegű, *szakszervezeti* karakterű. Itthon viszont külön táncos szakszervezet nincs, hiszen ismeretes, hogy a táncosok a foglalkoztató anyaintézmé-

Balettvizsga a pécsi szakközépiskolában (Körtvélyesi felv.)

nyük besorolása szerint tartoznak a színházi, zenei, sőt vasas vagy pedagógus szakszervezetekhez. Ez az adottság magyarázza, hogy miért nincs kapcsolatunk a nyugati szakmai szervezetekkel: ez egyszerűen a téma karakteréből fakad, s nem elzárkózás részünkről, hiszen közismert, neves szakemberekkel közvetlen, folyamatos kapcsolatban állunk.

A nemzetközi kapcsolatok viszonylatában még megemlíteném, hogy kiadványaink a titkárság útján eljutnak a különböző országokba, különböző szakemberekhez is. A *Táncudományi Tanulmányok* részint ezért is jelenik meg mindig valamilyen idegen nyelvű rezümével, összefoglalóval. Néhány éve azonban a minisztérium lehetővé tette – s ezt fontosnak tartom –, hogy a Hungarian Music News kiadványban a tánc is helyet kapjon. Először tehát a zenei hírek „társbérője” lettünk, aztán később a táncos híradás önállóvá vált és *Hungarian Dance News* címmel egy négyoldalas, nagyalakú és fényképekkel illusztrált kiadvány jelenik meg évente hatszor angol nyelven. Mintegy hétszáz címre küldjük szét, a világ legkülönbözőbb pontjaira intézményeknek, személyeknek, társulatoknak.

–*Térjünk vissza a hazai feladatokhoz, de épp a megpendített külföldi példából kiindulva: a Szövetségnek mennyiben van lehetősége, hogy érdekvédelmi feladatokkal foglalkozzék?*

– Az alapszabály és a közgyűlési határozatok egyértelműen rögzítik: a Szövetségnek itt szoros szakmai jellegű együttműködésre van módja, elsődlegesen a *Művészeti Szakszervezetek Szövetségével*, hiszen a szakszervezeti munka szempontjából művészeink túlnyomó része oda tartozik. Véleményezési, együttműködési, indítványozási kapcsolatban állunk a szakszervezettel, és leszögezhetem: fontos, átfogó érvényű érdekvédelmi, szociális téma in-

FÉSZEK Művészklub, 1978 március: a Szövetség balett-tagozatának vitáján

tézésére az én ismereteim szerint még nem került úgy sor, hogy a szakszervezet (legtöbbnyire a Zeneművész Szakszervezet) képviselői időben ne konzultáltak volna velünk. Ez kölcsönös igény. Itt érvényesül az a jó együttműködés, amely egyfelől a szakszervezettel, másfelől pedig a Kulturális vagy Művelődési Minisztériummal is létezik. Számos probléma megoldása – mint a már említett pedagógusrendelet is – mindig ilyen „háromszögéssel” próbálkozott a holtpontról elmozdulni, s ha a folyamat nem vezetett még eredményre, ez nem a szakszervezet és nem is a Szövetség tevékenysége vagy lustasága miatt történt így.

– *Milyen célokat tűzhet ki ezek után a VIII. Közgyűlés? Ez az interjúnk januárban készült, s tudjuk, az elnökség csak február-márciusban hagyhatja jóvá a közgyűlési beszámoló és a határozati javaslatok hivatalos szövegét. Mégis...*

– Valóban, most inkább személyes véleményként mondhatom: termékeny, eredményeket felmutató beszámolóról van szó, amelyen belül – az értékelésen és a regisztráláson túl – az is felbukkan, hogy *vállalkozásaink nagy része folytatható, s folytatandó is*. Tehát, ha örülünk, hogy volt Interbalett, hogy alsófokú iskolák születtek és létrejött a Budai Tánc-

fórum, máris jelezhetjük, hogy az ezirányú akciók folytathatók. Nem mindegyik megy majd könnyen; fel kell deríteni a feltételeket, szellemi erőket és anyagi javakat kell keresni hozzájuk, de az elért eredmények prolongálása szerintem feladatunk. Másfelől a Szövetségnek változatlan feladata, hogy folyamatosan szemmel kísérje a hazai táncművészeti élet alakulását, fejleményeit. Olyan problémákkal állunk szemben – s most a probléma szót azért húzom alá, nehogy valaki azt higgye, hogy idillikus, paradicsomi állapotokban élünk –, mint pl. az Operaház bezárásának és a társulat átköltöztetésének szerzteágazó következményei. Ezek nem csupán a színház belső ügyei, mint ahogy az Állami Népi Együttes ismeretes problémái is kisugároznak, s nem mindegy, hogy az együttesi vezetés, illetve koncepció megváltozásának szükségszerű nehézségeiből hogyan sikerül majd kilábalni. S említhetnék jónéhány más példát is.

Mi állhat még előttünk, közvetlenül a szervezet életében? Többször is szó esett a tagozati rendezvényekről, s nyugodtan merem mondani, hogy ami az ott elhangzott beszámolókat és vitákat illeti, ezek jó rendezvények voltak. Ugyanakkor korántsem lehet senki elégedett azzal, hogy ezek az összejövetelek milyen aktív részvétellel és közérdeklődéssel zajlottak le. Egy-egy társulat beszámolóján inkább a saját intézmény tagjai jelentek meg. Pedig nem egyszerűen egy szövetségi rendezvény sikeréről vagy látogatottságáról van itt szó, s nem is csupán valamelyik társulat ügyeiről, hanem, hogy hogyan alakul a szakmán belüli érdeklődés egymás dolgai iránt. Ez pedig már össz-szakmai és össz-szövetségi érdek. Ugyanígy említhetném, hogy az ifjúsági aktívák még korántsem tudott a lábára állni úgy, ahogy kívánatos lenne, s ahogy el is határoztuk.

– *Vajon táncművészeti életünk közszelleme mennyire jogosít fel bennünket a derűlátásra, hogy a Közgyűlés utáni periódusban a vázolt problémák megoldódnak?*

– A Szövetség nem varázsszer. Függvénye mindig és nagyrészt annak, hogy a szakma egészében, sőt konkrétan az egyes társulatokban milyen állapotok uralkodnak. Ettől elvonatkoztatni, vagy függetleníteni irreális lenne. Nem vagyok pesszimista, de nem lehet túlzott optimizmussal elvárni azt sem, hogy a Közgyűlés egycsapásra és teljesen megváltoztassa a jelenlegi, kicsit langyos közhelyzetet. Azt azonban remélem, mert erre is volt már példa, hogy a Közgyűlés – legalább bizonyos kérdésekben és egy időre – ismét pezsgésbe hozza a kedélyeket. Rendszerint utána kicsit frissebben figyelnek egymásra a kollégák, megnő az érdeklődés a közügyek iránt – aminthogy a hivatalos szervek is ilyenkor könnyebben felvállalják az előtérbe került problémákkal való (esetleg újbóli) foglalkozást. Ha pedig mindezek hatására átfogó érvényű vagy kisebb gondjainkkal mi magunk és partnereink között – sorjában és ismét – *többet* törődünk, ez ügyeinkre, közös dolgainkra s ezért közéletünkre is jó hatással lehet.

Bartók és a néptáncművészet

A magyar néptáncmozgalom sajátos arculatát, elveit és művészi törekvéseit történetének kiemelkedő periódusaiban olyan célok és szándékok határozták meg, melyek ihletője a „példamutató nagy ikerpár” munkássága volt. Közülük Bartók életműve, emberi és művészi nagysága már felbecsülhetetlen értékű örökségként maradt a hazánk felszabadulása után fellendülő néptáncmozgalomra, s határozta meg napjainkig a fejlődés fő irányát.

Az életmű tanulságait, a század egyik legnagyobb folkloristájának és alkotójának útmutatásait, a „szikár, szigorú zenész, hű magyar” eszméit természetesen nem valósíthatta meg egyik napról a másikra az új művészeti ágat teremtő, kezdeti gondokkal küszködő és kényszerű kiterőt is tevő néptáncmozgalmunk. Történetének egyes szakaszaiban mégis jelentős eredményeket ért el az eszményképet megtestesítő bartóki ideál követésében.

A bartóki koncepció megvalósításában úttörő szerepet játszott *Molnár István*, aki szuggesztív erejű alkotásaival bizonyította az ebben rejlő lehetőségeket, s határozta meg színpadi néptáncművészetünk alakulását. Erről tanuskodik egész életműve s néhány olyan koreográfiaja is, melyet éppen Bartók zenéjére komponált.

Molnár István fogalmazta meg elsőként a néptánc nyelvén az *Allegro barbaro*-t 1948-ban, s összegezte a dramatikus feldolgozásban művészi törekvéseit. Mivel a Bartók műe változata bemutatásra nem kerülhetett, 1949-ben kardtáncként értelmezte újra a sodró erejű zongoradarabot a *Ruggyanta Együttes*-ben, s ugyancsak harcitancként jelenítette meg egy évtizeddel később, 1958-ban a *Budapest Táncgyüttes* műsorában. A több ízben újrafogalmazott *Allegro barbaro* kívül még két jelentős alkotásával, a *Táncszvitte* és a *Magyar képekre* készült, 1961-ben bemutatott koreográfiáival tett közvetlenül is hitet a kezdettől vallott bartóki koncepció mellett. Méltán értékelhetjük így egész munkásságát, hiszen nemcsak a magyar koreográfiai iskola megteremtője volt Bartókot követő szemléletével, hanem korszerű táncfolklorisztikai kutatásunk alapjait is ő vetette meg. Elmondhatjuk tehát, hogy Molnár István a Párizsból hazatért művész európai látókörével, a negyvenes években megalapozott és egyedülálló néptáncismeretével, a néptáncból sarjadó szuverén formanyelvével, s a magyarság problémái iránti fogékonyságával szinte predestinálva volt arra, hogy indítékot adjon, példát mutasson a bartóki koncepció követésére.

Molnár 1958-ban bemutatott *Allegro barbaro*-ja egyúttal a kezdete annak az 1960-as években kiteljesedő, s az 1970-es évekre is átnyúló periódusnak, melyet a Bartók művek inspiráló hatása fémjelzett. A kitaruló művé-

szeti horizont, az egyéni és társadalmi problémákra választ kereső művészi szándék, a kifejezésükre új formanyelvet kereső törekvés koreográfusaink figyelmét Bartók művészetére irányította, a művekben izzó gondolatok megragadására, a formálásban és komponálásában is útmutatást adó tanulságok megismerésére sarkallta. Nem véletlen az sem, hogy az ekkor színre lépő, új koreográfus nemzedék választása Bartók olyan miniatűrjeire esett, mint amilyenek a *Gyermekeknek*, a *Mikrokozmosz* és a *44 hegedűduó* sorozat egyes darabjai. Nagy inspiráló erőt jelentett e kis remek gondolatvilágának megragadása, értelmezése és formába öntése, hiszen ezekben is ott lüktet Bartók művészetének minden lényeges vonása, utolérhetetlen varázsa. Példát adtak e zongora- és hegedűdarabok arra is, hogy egy népdal vagy gyermekjáték dallamából kikerekedő kis kom-

Molnár István: Magyar képek – Mányai Erzsébet és Galambos Tibor (Pálfai Gábor felv., MTI 1960)

pozíció milyen hallatlan intenzitással tolmácsolja a bennük rejlő költői gondolatot. Egyúttal arra is serkentettek Bartók e művészi és pedagógiai szándékot ötvöző darabjai, hogy mai témát, érzelmet, hangulatvilágot fogalmazzanak meg koreográfusaink a néptánc nyelvén, lehetőséget hagyva arra, hogy egyéni értelmezéssel és asszociációval komponáljanak belőlük füzéreket.

Ilyen jellegű alkotó és műhelymunka eredményeként született meg a *Bartók* együttesben a 28. és 44. hegedűduóra készült koreográfia, továbbá a *Mikrokozmosz* három darabját egyesítő, *Szabad változatok* című alkotás, az *Ungaresca* együttesben pedig a Gyermeknek és a *Mikrokozmosz* darabjaira komponált sorozat, a *Leánytánc Bartók zenéjére*, *Páros-tánc Bartók zenéjére*, *Etűdök Bartók zenéjére*, majd a hetvenes években a *Rondó bolgár ritmusban*.

Ugyancsak a néptánc kifejező erejét próbára tevő, de már nagyobb ivű komponálás igényével vállalkoztak koreográfusaink a *Tizenöt magyar parasztdal*, illetve az ezek egy részét felhasználó zenekari mű, a *Magyar parasztdalok* egy-egy tételének vagy az egész kompozíciónak a megfogalmazására. A *Kicsit ázottan-t a Vadrózsák* és az *OKISZ* együttese, az *Angoli Borbálát a Bartók* együttes mutatta be, a *Magyar parasztdalok* pedig az *Ungaresca*, a *Zalai* és *Szekszárdi* együttes műsorán szerepelt.

Az eddig felsoroltakkal rokon, a néptáncot stilizáló, lírai és drámai elemeket felvillantó ko-

reográfiai törekvés szellemében született *Galambos Tibortól a Három csíkmegyei népdal*, *Timár Sándortól pedig a Kolindák I.* sorozata, s mutatta be az *Ungaresca* együttes a *Román táncokat*.

Bartók zseniális zongoradarabja, az *Allegro barbaro* nemcsak Molnár Istvánt ihlette meg, hanem őt követően is visszatért, s mint állandóan napirenden lévő téma színpadi néptáncművészetünk próbaköve lett. A benne lüktető élmény újraértelmezésére, illetve megközelítésére vállalkozott több-kevesebb sikerrel *Falvay Károly*, *Galambos Tibor*, *Horváth János* és *Orsovsky István*.

Jelentős állomásként kell felidézünk ebből a korból *Szigeti Károly* Bartók ciklusát is, melyet a *Vasas* együttes mutatott be 1968-ban. A teljes műsort kitevő négy koreográfia, az *F-dúr rondo*, *C-dúr rondo*, a *Szabadban* sorozatra komponált *A beavatott* és a *Román táncokra* alkotott *Nosztalgia* című mű híven tükrözte Szigeti Károly gondolatgazdag koncepcióját, új formanyelvet teremtő szándékát. S ugyancsak nagyobb igényű Bartók mű táncos megfogalmazásaként kell utalnunk *Orsovsky István* kísérletére, mely a *Két kép* egyik tételét, *A falu táncát* állította színpadra.

Visszatekintve néptáncművészetünk e Bartók-ihlette, az alkotás lázában égő periódusára, eredményként összegezhetjük a tematikai gazdagodást, a komponálókészség fejlődését és a formanyelv hajlékonyabbá tételét. Méltán mondhatjuk azt is, hogy e nagy vállalkozás

Nosztalgia – a Vasas együttes próbája 1968-ban: Szigeti Károly, Takács Imre, Budavári Sándor, Györgyfalvy Katalin és Horváth János

Bartók és a magyar avantgarde a két háború között

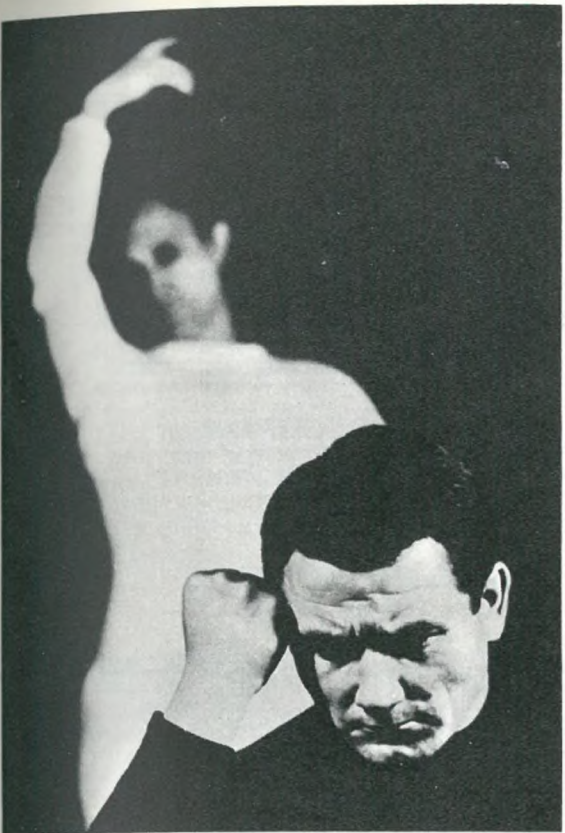
Századunk első felében az avantgarde táncművészet egyik jellemzője az alkotók vonzódása a kortárs zenéhez. Az akadémikus-klasszikus táncsal való szembe fordulás, továbbá a kor zeneművészetének a társadalmi eseményekre, közhangulatra adott válaszai, tartalmi és formai újításai közelebb hozták egymáshoz a két művészeti ág képviselőit. A Gyagilev vezetése alatt álló „Orosz Balett” – az egyedüli balettegyüttes, melynek előadásait a mozdulatművészek is megcsodálták – példája ugyancsak ebben az irányban hathatott, hiszen közismert volt az a szoros kapcsolat, alkotóközösség, amely a társulatban kialakult a koreográfusok és neves zeneszerzők között.

A magyar mozdulatművészeti iskolák két módon kapcsolódtak a hazai zeneszerzőkhöz: egyrészt Bartók, Kodály, Dohnányi és Weiner megjelent műveire koreografáltak, másrészt a fiatalabb zeneszerzőket vonták be alkotóműhelyeikbe. Dienes Valériával tartósan együttműködött Bárdos Lajos és Kósa György; Madzsar Alice munkatársa Kozma József, majd Szelényi István volt; Szentpál Olga növendékeit gyakorta kísérte Jemnitz Sándor.

A táncsal való találkozás a zeneszerzőket kisebb-nagyobb művek megírására ihlette. Bárdos Lajos kórusműveket írt misztériumjátékok céljára, Kósa György bagatelljeinek vázlatai táncórák kísérése közben fogalmazódtak meg, és számos balettjét, pantomimjét a tánc törvényeinek ismeretében komponálta. Madzsar Alice szinte minden táncához Kozma József szerezte a zenét. Jemnitz Sándor is több zongoraművet írt tánchoz, és hozzáértését a Népszavában több évtizeden át megjelent tánckritikái is jelzik.

Az iskolák vizsgaelőadásainak, koncertfellépéseinek ránkmaradt műsorlapjain szinte valamennyi kortárs magyar zeneszerző nevét megtaláljuk. Ismereteink mégsem teljesekek, mert a műsorlapokon a koreográfus neve mellől gyakran elmulasztották a zeneszerző és a zenemű feltüntetését. Az is sokszor előfordult, hogy a tánckompozícióhoz különböző szerzők műveit „olították” össze, megnevezésük nélkül.

A színpadi produkciókat jobbra zongorán kísérték. Anyagi nehézségek miatt csak elvétve került sor zenekar vagy kórus alkalmazására. Ilyen lehetőség csak akkor adódott, ha színházi felkérés érkezett, vagy ha az iskolák együttesen tudtak létrehozni egy nagyobb szabású rendezvényt, mint ahogy ez például 1929 augusztusában történt, Weiner Csongor és Tündénének margitszigeti előadásán. Kivételes helyzete volt Dienes Valériának, aki Bárdos Lajos segítségével révén iskolai énekkarokkal is dolgozhatott.

Falvai Károly: Allegro barbaro – Kricskovic Antal és Falvai Károly, 1960

idején új koreográfus nemzedék érte el nagykorúságát, s vívta ki amatőr néptáncművészetünk rangját.

Nem homályosítja el e korszak jelentőségét az sem, hogy a bartóki eszmék megragadása nem volt mindig egyértelmű, hogy gondolatlan és megformáláson átütött az avantgarde kései visszfénye, hogy az új formanyelvet teremtő szándék nem egy esetben eklekticizmusba torlott. Fiatal művészeti águnk e nemes szándékú, de buktatókkal terhes időszakára így is érvényesek Illyés szavai, hogy „megleli tán az is üdvét, ki a legfőbbbről csak dadog.”

A múltat értékelve, de a jelenre figyelve ma már egyértelmű magyarázatként vallhatjuk, hogy a megalapozott és sokrétű néptáncismeret hiánya volt az említett buktatók egyik fő oka. Törvényszerű, hogy napjaink néptáncmozgalma éppen ezt a fogyatékoságot korrigálja, amikor a táncfolklorisztikai kutatás eredményeit felhasználva folytatja a bartóki koncepció megvalósítását, s táncagyományunk egészét felölelő, biztosabb stílusismerettel alapozza meg a jövőt.

Pesovár Ernő

Bartók Béla egyes művei a hivatalos elismerést megelőzve jelentek meg a mozdulatművészeti színpadon. Neve minden valószínűség szerint Dienes Valéria 1917-es Uránia színházi bemutatkozásán szerepelt először, Bach, Debussy és Csajkovszkij zenéi mellett. Szentpál Olga első önálló estjén, 1920-ban a *Medvetáncra* komponált szólóját mutatta be, majd egy évvel később műsorára tűzte az *Allegro Barbarot*, melyet Kósa György szólaltatott meg zongorán.

Többször találkozunk a műsorokban a 15 magyar parasztdalra, különösen a 7–15 számúakra készült, és az aratás témáját feldolgozó táncokkal. Első ízben azonos évben, 1927-ben vizsgálódásokon mutatja be Dienes Valéria és Szentpál Olga is, gyermekek számára tervezett koreográfiával. (Az utóbbi egyébként a NÉKOSZ együttes közreműködésével még 1947-ben, a prágai VIT-en is szerepelt.)

1930-ban a Színművészeti Főiskola vizsgálódásán Olthy Magda és Ladányi Ferenc színövendékek arattak sikert Szentpál Olga

Bartók zenére komponált „paraszt táncával”. Ugyancsak különböző Bartók darabokra készült Szentpál Olga *Júlia szép leány* című táncballadája, melyet táncsoportja a bécsi tánckongresszuson mutatott be. A *Mikrokosmosz* darabjaira szintén sokszor készültek koreográfiák vagy táncrészletek.

A korabeli sajtóból és Vas István költő visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy Nagy Etel, a nagytehetségű és fiatalon elhunyt, érdekes egyéniségű táncművésznő egy sor expresszíven megfogalmazott táncot koreografált Bartók zenére. Első szólóestjén, 1933-ban ő is a *Medvetáncot*, valamint az *Öt gyermekdalt* és az *Este a székelyeknél*t adta elő. Az utóbbi az ő megfogalmazásában került először táncszínpadra. Műsorán 1936-ban a *Román táncok* is szerepelt.

1940-ben az „Orkesztikai Játékszín” első műsorának valamennyi számát Molnár István koreografálta. Preklasszikus szerzőkre, valamint Beethoven és Saint-Saëns művekre készült kompozíciók mellett itt mutatták be a

Molnár István: Allegro barbaro – Budapest Táncegyüttes

Szentpál Olga: Medvetánc

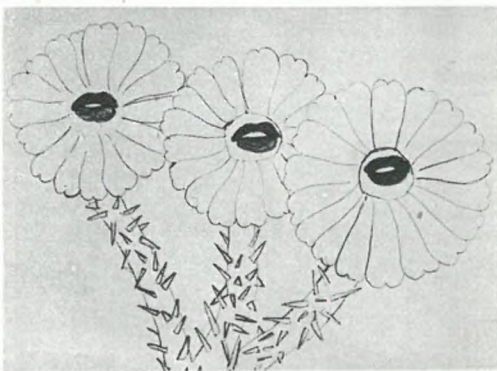
Dienes iskola növendékei Molnár István „Álarcos bál után” című táncjátékát Bartók Béla I. és III. burleszkjére.

A mozdulatművészeti iskolák növendékei azonban nem csak akkor találkoztak Bartók zongoramuzsikájával, amikor szereplésekre készültek. A kisformátumú művek, különösen a gyermekek számára könnyen befogadható népdalfeldolgozások, táncdallamok és iskoladarabok a táncórákon is szerepet játszottak zenei nevelésükben. Corelli, Bach, Mozart, Beethoven, Czerny, Greccsaninov, Szkrjabin és Debussy táncdarabjai mellett használatos volt a Bartók-Reschofsky-féle zongoraiskola, a Mikrokozmosz füzetei és a Gyermekneknek ciklus. Az órák igényes zenei megformálásához hozzájárult az a figyelemreméltó tény, hogy az iskolák tanárai maguk is jól zongoráztak, tehát ismerték a zongorairodalmat és mint gyakorló muzsikuskok értői voltak Bartók Béla műveinek.

A táncos olvasót nyilván az érdeklő leginkább, hogy ezek a Bartók zenére komponált korai táncszámok milyen táncművészeti értékeket hordoztak. Sajnos, a korabeli kritikák és halvány emlékeink nem adnak elég alapot ahhoz, hogy mai szemléletünkkel igazságosan ítéelkezhessünk felettük. Annyit megállapíthatunk, hogy a különböző mozdulatrendszerű alkotók – éppen avantgarde szemléletüknél fogva – nem kötötték meg fantáziájukat zenetörténeti és néprajzi megfontolásokkal. Mind egyikük aszerint fogalmazta meg – szubjektív módon – elképzeléseit, ahogyan Bartók muzsikája hatott rá.

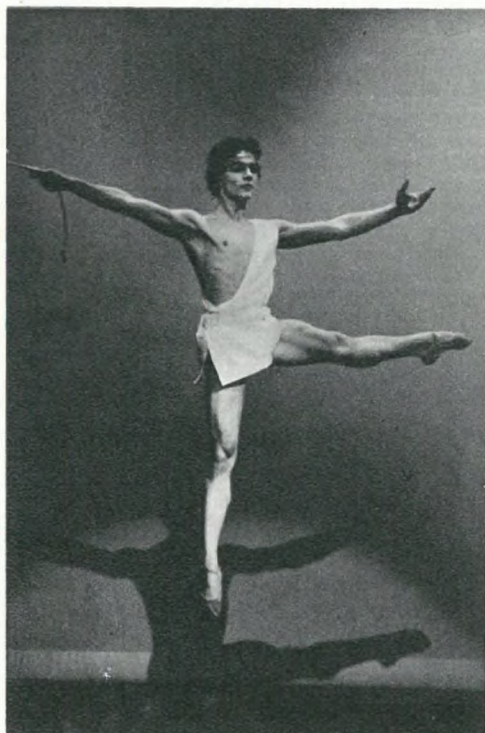
Merényi Zsuzsa

BARTÓKOT HALLGATVA... A budapesti, XVI. ker. Geisler Eta általános iskolában a 6/b. osztály tanulói Bartók Béla zeneműveinek hallgatását egybekötötték a muzsikától sugalmazott asszociációs foglalkozásokkal, a vizuális megjelenítés módjaival. Az *Allegro barbaro* ütemeit hallgatva Huppay Krisztina tanuló előtt tuskés szárú, vörös ajkú virágok jelentek meg. („Szája a sok emberevéstől, főleg nővéstől rüzsös, emberi szájja képződött át. A virág egy-egy pusztító évészet után visszaáll látszólag ártatlan, virági formájába.”) Elképzelését osztálytársa, Szöllőssy Dániel rajzolta meg.

-PRIX DE LAUSANNE. A svájci város jan. 28. és febr. 1. között kilencedik alkalommal

rendezte meg a fiatal táncosok ösztönzésére alapított versenyt. Az idén 14 országból összesen 74 fiatal táncos vett részt (Franciaországból harmincnegyet, Japánból, Olaszországból, Svájcban és az NSZK-ból ugyancsak többen). A nemzetközi zsűri végül kilenc, jelentős összegű díjat osztott ki a fiatal nyerteseknek. A díjak értékét fokozza, hogy egy részük egyéves ösztöndíjjal jár együtt valamelyik fiatal európai vagy amerikai balettkolomban, melyet a díjazott választhat ki. Eric J. Aldag felvételeivel két fiatal győztest mutatunk be, a 16 éves ausztráliai Leanne Faye Benjamine, valamint a 17 éves francia Géry Hacault-t, aki ún. „hivatásos díjban” részesült saját koreográfiája, a Cupido csínytevői előadásával. – A versenyalapítvány sajtóirodája az eredményekkel együtt egy tanulságos listát is megküldött szerkesztőségünknek az 1973 óta díjazott fiatal művészekről, s arról is, hogy Lausanne után ki melyik neves európai társulathoz szerződött. A felsorolásból kitűnik, hogy a nyugat-európai pályázók mellett nem ritkán az algériai, finn, amerikai és japán résztvevők, s hogy – leszámítva az 1976-ban díjazott csehszlovákiai Michaela Cernát és Jana Kurovát – a szocialista államok eddig csak ritkán kapcsolódtak be. A különböző nehézségek ismeretében sem tudjuk, hogy helyes-e ez a távolmaradásunk.

Tízéves fennállását ünnepelte a közelmúltban a lipcsei „Szolidaritás” ifjúsági együttes. A tizenhat csoportból álló együttes 200 diákot foglal magába a világ 20 országából, a lipcsei Karl Marx egyetem tanulóit. A fiatal énekesek és táncosok évente több koncertet adnak iskolákban, egyetemeken és különböző vállalatoknál.

INNEN-ONNAN. *Tisztelgés Sztrovincsiknek* címmel a párizsi Opera válogatást adott elő a Gyagilev együttesnél bemutatott balettek közül, de már újabb koreográfiákkal. *A tűzmadár* (1910, Fokin) és a *Tavaszünnep* (1913, Nizsinszkij) táncait Béjart koreográfiáival adták elő, míg a *Pulcinellát* (1920, Massine) a „posztmodernnek” tartott amerikai Douglas Dunn koreográfiájával. +++ Az idei évadban a koppenhágai Dán Kir. Balett átvette John Neumeier baletjét, *A szentivánéji álmot*. +++ Marseille-ben bemutatták *A szilfidet*. A betanítást Peter Schaufuss végezte el, s ő lépett fel James szerepében is, míg a címszerepet Eva Evdokimova alakította. +++ Brüsszelben lezajlott az *Eros-Thantos* bemutatója. Az új darabot (helyesebben összeállítást) Béjart a közelmúltban tragikus véget ért Bertrand Pie emlékének dedikálta, s egyben „szerelmi és halotti dalként” a XX. Század Balettjének is, amely „minden évadban meghal és újjászületik.” A kritika szerint is a szerelem és a halál témái uralkodnak az új estben, amely korábbi Béjart-művek – Győzelmek, Magányos férfi, Nizsinszkij, Golestan stb. – részleteinek foglalta. A produkcióban a társulat ismert szólistái mellett fellépett Pavel Vokoun is, aki erre az évadra a pozsonyi színházról Brüsszelbe szerződött. +++ Az elmúlt év végén a *párizsi Opera* házában ismét lezajlott a társulat szokásos házi *balettversenye*. Az „első táncosnő” címet Francoise Legrée nyerte el, de jó helyezést kapott Eric Vu An is, akinek a nevét a tavalyi várnai balettversenyről ismerhettük meg.

Kóló tábor. A Pécsi Tanárképző Főiskola Baranya táncegyüttese jan. 28. és febr. 1. között oktatóképzőt rendezett a városi és megyei népművelési szervek, valamint a Délszláv Szövetség támogatásával. A tanfolyamon délelőttönként Vidákovics Antal és Kricskovics Antal tanított magyarországi bunyevác, horvát, szlovén és sokác táncokat, délutánonként Andrásfalvy Bertalan, Martin György, Eperjessy Ernő, Mándics Iván és Begovác Rózsa tartott előadásokat a magyarországi délszlávok történetéről, folklórjáról, viseletéről, Eredics Gábor és Vujicsics együttes pedig a délszláv hangszeres

zenében adott eligazítást. A tanfolyam hallgatói megismerkedtek a délszláv táncok koreográfiai problémakörével is, esténként pedig megtekintették a Baranya és a Vujicsics együttes, illetve a zágrábi Joza Vlahovic táncgyüttes műsorát. (Az utóbbi a jugoszláviai tánc-

folklórból adott sokoldalú válogatást, nem minden esetben érdekesítő szerkesztésben.) Zágrábi kutatók jóvoltából a tanfolyam hallgatósága a jugoszláviai hangszeres zene és táncfolklór tárgy körében is tájékozódhatott, a búcsúesten pedig közös táncházban tette élmennyé a tanultakat. – A Kóló tábor eredetileg az évek óta elhanyagolt délszláv nemzetiségi együttesek szakmai erősítésére létesült, megfelelő módon azonban rengetegen jelentkeztek a magyar együttesekből is. A jelentkezőkből helyhiányában több mint kétszázat kellett elutasítani, s végül 23 délszláv és 24 magyar együttesből két-két táncos vehetett részt. A nagy jelentkezés és a tábor jó hangulata, sikere szinte máris előírja a tanfolyam folytatását. Reméljük, lesz rá mód. – Körtvélyesi László felvételein: Vidákovics Antal és Kricskovics Antal tanítás közben, valamint a vendégegyüttes műsorának egyik jelenete.

A nyugat-berlini *Deutsche Oper* balettje a folyó évadban bemutatta a korai német avantgarde három jelentős darabját. Kurt Jooss műveiből a *Nagyváros* és *A zöld asztal* került az új estbe (mindkettő ősbemutatója 1932-ben volt), Brecht-Weill zenés darabja pedig, *A kispolgár hét főbűne* (Ilse Buhs és Jürgen Remmler felv.) ezúttal Mario Pistoni rendezésében és koreográfiájával egészítette ki a programot.

KOREOGRÁFIAI PÁLYAZAT! A Komárom megyei Tanács VB Művelődési Osztálya és a Komárom megyei Művelődési Központ pályá-

zatot hirdet „kezdő és középszintű, felnőtt és gyermektáncsoportok számára készítenendő koreográfiákra. Pályázni lehet 3–8 perces férfi, női, páros, kis- és nagylétszámú, eddig még be nem mutatott néptáncmozgásokkal. Egy pályázó több művel is pályázhat.” A felhívás szerint a pályaművek készülhetnek a magyar nyelvterület egészének anyagából, de a kiíró szervek és intézmények szívesen vennék, ha az alkotók a megye etnikumát, illetve a rokon néprajzi területek magyar, de ezen túl német és szlovák táncos hagyományait is figyelembe vennék. „A pályázaton való részvétel feltétele, hogy az alkotó a kiválasztott együttesnél tanítsa be a művét.” Az új művek bemutatásának és zsűrizésének tervezett időpontja 1981. szept. 20. A pályázati felhívás jelentős összegű pályadíjakat helyez kilátásba, a jelentkezést pedig a következő címre kéri: Komárom Megyei Művelődési Központ, 2891. Tata, I. Váralja u. 4. (Telefon 169, illetve 528).

Jelentős kiadvánnyal gazdagodott a csehszlovákiai versenyintézet. Milan *Štávrnky*, a korábbi többszörös szlovák bajnok, az utóbbi években külföldön is ismert pedagógus „A latin-amerikai táncok javított anyaga” c. jegyzetét a pozsonyi Osvetovy Ustav 1979-ben jelentette meg. A könyv a csehszlovákiai társastánc-lejegyzés módszerét követve, szóbeli lejegyzéssel, táblázatokkal és szemléletes rajzokkal adja közre a nemzetközi szabályokat, valamint a legfrissebb tudnivalókat. A londoni nemzetközi vizsgaanyagán kívül felhasználja a korábban megjelent cseh és szlovák nyelvű szakirodalmat is.

Mint már a napi sajtó is hírül adta, a *Magyar Állami Operaház* balettjének programjában számos turné terve szerepel az évad második felében. Balettünk április végén készül Mexikóba, júniusban pedig a Prágai Tavasz keretében A csodálatos mandarint adja elő. Az évad végén még a milánói Scalaban is várható egy vendégjáték, az új szezonban pedig a társulat szeptember-októberben az NSZK-ban és a Párizsi Nemzetközi Táncfesztiválon szerepel.

Hetvenhét éves korában, múlt év november 14-én elhunyt Arnold L. *Haskell*, neves angol balettkritikus és táncörténész. (Képünk.) Első tánckritikái a Daily Telegraph napilapnál jelentek meg, később a Times munkatársa lett, és könyveket is írt a balett történetéről. Háza már az első világháborút követő években a táncosok és zenészek állandó találkozóhelye lett. Társaival Haskell később is a klasszikus balettképzés angliai meghonosításáért küzdött, majd a növendékeknek hetente „szemináriumot” tartott: saját cikkeket elemezte a jövődi táncművészeivel. Haskell 1965-ben vonult vissza, s azóta Bathban élt.

Újdonságok New Yorkból – A *New York City Ballet* két rövid darabot illesztett műsorára. Peter *Martins* pas de deux-t komponált Ib Andersen és Heather Watts részére. Kettősüket a kar örvénylő „nemetszése” kíséri, de a „szerelemesek” mégis kitanának egymás mellett. A *Lille suite* (C. Nielsen „Little Suite”-jére) a *Dancing Times* kritikusa szerint *Martins* egyik leggyengébb koreográfiája. A másik új művet *J. Robbins* komponálta. A *Rondo* (z.: Mozart) két fiatal táncosnő számára készült „alkalmi” koreográfia, melyben S. Saland improvizációját a K. Nicholsszal együtt járt élenk „párbeszéd” egészíti ki. – A *Joffrey Ballet* az utóbbi években a csőd szélén állt. Az együttes két év óta a múlt év végén tartott először ismét „szezon” a City Centerben. R. *Joffrey* az újjászülető társulatnak Satie *Postcards*-ját fogalmazta újjá, Moses *Pendleton* pedig egy másik híres zenedarabjára készült koreográfiát, a *Relache*-t dolgozta át. Pendleton – aki a *Philobolus* tagja – vállalkozása nem nevezhető túl sikeresnek, mert az 1924-ben színre vitt Björnin mű szatirikus éle mára megkopott – véli J. Anderson. A másik vendégkoreográfus meghívását viszont hallatlan merészségnek és egyben sikeres akciónak tartja. Az *Éj* tervezője ugyanis a kísérletező, modern táncos és koreográfus *Laura Dean*. Művében sikerült egyensúlyt teremtenie sajátos, geometrikus stílusa és az együttes hagyományosabb balett-nyelve között.

A magyar néptánc csoportok vezetői részére a pozsonyi Osvetovj Ustav 1979-ben kiadta Takács András: „Táncoljunk” c. jegyzetét. A kiadvány első részében a mátyusföldi Tardoskedről származó néptáncokat és népszokásokat, s a belőlük készült néhány koreográfiát találjuk. A második rész a CSEMADOK segítségével harminc éve folyó néptánc- és népművészeti munkáról ad számot dolgozatok, statisztikák, bibliográfiák közlésével.

Néptáncosok eseménynaptára. A Népművelési Intézettől nyert tájékoztatás szerint az idén is számos szakmai megmozdulásra számíthatunk. Május 15–17-én lesz *Szolnokon* – némileg megváltozott részvételi feltételek mellett – a két évenként szokásos Alföldi Néptáncfesztivál, majd máj. 31-én *Veresegyházán* a hagyományörző együttesek találkozója. Az országos Úttörő és Gyermekfesztivál jún. 18–20-án várható, míg a néptáncoktatók országos továbbképzőjét *Szombathelyen* jún. 26. és júl. 2. között rendezik meg. A nyári nagy megmozdulások sorát *Szegeden* júl. 10–20. között a Szakszervezeti Néptáncfesztivál bemutatói nyitják, majd a Dunamenti Folklorfesztivál következik júl. 22–26. között, a korábbiakhoz képest annyi változással, hogy a *Kalocsán* rendezett előadásokat az idén *Szeksárdon* folytatják. Ugyancsak módosul a nyugat-dunántúli találkozóként ismert *balatonföldvári* fesztivál jellege: az idén négy külföldi együttest is várnak, ezért „Népek barátsága” címmel hirdetik meg a júl. 25–26-án esedékes fesztivált. Az augusztus legalábbis két jelentős eseményt ígér: 12–23. között újból megtartják a *jászszági* népzenei és néptánc fórumot, nyári műhelymunkával erősítve az érdeklődő együttesek felkészültségét, *Budapesten* pedig aug. 18–20-án első ízben rendezik meg a „Népművészeti Ünnepi Napokat”, hagyományörző együttesek részvételével. – Nincsenek még pontos időpontjaink az ősszel várható eseményekről, mindamellett jelezzük, hogy augusztus végén vagy szeptember elején *Gyöngyösön* ismét megrendezik az északmagyarországi együttesek találkozóját, s szeptember és október fordulóján *Nagykállóban* is esedékes lesz a „Kállai kettős” fesztivál. Az ősz derekán *Veszprémben* valószínűleg ugyancsak megrendezik a Fiala Koreográfusok Fórumát.

HÍREK A SZOVJETUNIÓBÓL. Indiai vendég szereplésen vett részt a kijevi *Sevcsenko* színház balett-társulata. Az ukrán táncosok programjában A hattjúk tava, a Csipkerózsika, a Giselle és a Don Quijote szerepelt, valamint

koncertszámok. Különösen nagy sikerrel fogadták Raisza Hilko táncosnőt, a Giselle főszereplőjét. +++ Igor *Mojszejev*, a Szovjetunió népművésze, a világhírű Mojszejev táncegyüttes alapítója januárban volt 75 éves. Együttesét az országos néptáncfesztivál legjobbjából alakította meg 1937-ben. +++ *Alma-Ata* fiatal balettegyüttese mindig érdekes – írja a Tyeatralnaja Szisny. Az 1967-ben alakult társulat Bulat Ajuhanov koreográfus vezetésével az elmúlt tizenhárom év alatt alaposan kinőtte magát, s nemcsak Kazahsztánban népszerű, hanem az egész Szovjetunióban, sőt külföldön is. Az együttes repertoárjában G. Kazsgalijev zenéjére szerepel a „Karaván”, melyben a klasszikus tánc a nemzetivel kapcsolódik össze; Gershwin Kék rapszódiaja, amely a mai fiatalokról szól; Ravel Bolerója; Paganinitól a Perpetuum mobile, valamint Ajuhanov koreográfiai Csajkovszkij, Glinka, Bach, Liszt, Szkrjabin, Prokofjev, Sosztakovics és Hacsaturján rövidebb darabjaira.

Ismét Amerikában a Szilfid. Argentína után az Egyesült Államokban is bemutatták Pierre *Lacotte* híres La Sylphide rekonstrukcióját. A *Boston Balett* – vezetője E. Virginia Williams – a Violetta Verdy – a főszerepek eltáncolására vendégművészeket kért fel: James alakját R. Nurejev, a címszerepet pedig Ghislaine Thesmar alakította az Uris színházi előadásosorozaton.

Dalal *Archcar* vette át a Rio de Janeiro-i városi zene- és táncszínház vezetését. A koreográfusnő – aki egyébként Marcia Kubitschekkel, Fernando Bujones feleségével együtt a Ballet de Rio de Janeiro társigazgatója is – korábban nemcsak néhány kettőst komponált a Joffrey Balett (Szeretettel) és az Amerikai Balettszínház (Valami különleges) szolistáinak, hanem iskolát is vezetett Rióban és Brazília több más városában.

Polonia. – A Covent Garden legfiatalabb, mindössze 22 éves koreográfusa, David *Bintley* „Hommage a Chopin” című darabja mellé új egyfelvonásost komponált. A koreográfia terveit Andzej *Panufnik* hegedűversenye ihlette. „Míg az Hommage... elsősorban a lengyel költészet és a romantika hagyományaihoz kötődik, addig a Polonia inkább a folklórhoz kapcsolódik – írja J. Percival a Times hasábjain. – Bintley ugyan nem utánozza az eredeti néptáncot, mégis felidézti életerejét, szépségét és báját.”

Ötödik alkalommal rendezte meg a Békés megyei Művelődési Központ és a Népművelési Intézet a „Bálassi Bálint” Országos Szólótáncfesztivált Békéscsabán. „Aranyarkantyús” hagyományaikat követve a szólótánc két fordulóban versenyeztek, kötelező táncok előadásában és az „improvizációban”. És itt mindjárt elidőzhetnék, mert nem véletlenül használtam az idézőjelet. De nézzük sorjában.

Ötvenhét nevezés, ötvenkét induló versenyző, ez az első jellemző adat. A verseny lebonyolítását tekintve nem kevés, de az amatőr néptáncmozgalom létszámához képest igen. Vajon milyen úton-módon jut el, vagy milyen útvesszőkön – kézen-közön – kallódik el a felhívás, míg az érintettek, a táncosok tudomást szereznek róla? Lehet-e csak egy évek óta meglévő együttesi listára hagyatkozni, vagy más módját kell keresni a tájékoztatásnak, hogy legalább a lehetőség szélesebb körben ismertté váljon?

Eddig természetesnek tartottuk, hogy a szólótáncversenyre való felkészülés szakmai feltételeit általában a vezető amatőr együttesek tudják biztosítani. Am épp az ideai versenyen jónéhányan nem képviseltették magukat (Bartók, Ungaresca, Jászberény, Debrecen, Zala),

Cigánytánc – Balogh Béla (Hidas György felvételei)

Szólótáncverseny eredményekkel és gondokkal

ugyanakkor mások szinte a teljes ismeretlenségből léptek elő egyszerre esélyessé. Valószínű, hogy még számos tehetségre akadhatnánk, ha igazán országos jellegű lenne a verseny lebonyolítása, például területi rendszerben, melyben jelentős szerepet kapnának az ANOT területi bizottságai. A verseny alapszabálya szerint tartalmi vonatkozásában a kiírást minden ötödik találkozó után felül kell vizsgálni.

Dél-alföldi csárdás – Szücs Ágnes és Tanács István

Jó alkalom arra, hogy a fesztivál szervezése, lebonyolítása is megváltozzék.

Mindezt nem bírálatnak szántam, hiszen a rendezők mindent megtettek, hogy a találkozó sikeres legyen (még a televízió is jelen volt), és a táncosok jól érezték magukat. A rendező bi-

zottság ezekkel a nem kevésbé fontos kérdésekkel is foglalkozott, mert nyilvánvalóvá vált, hogy a fesztivál jelentőségéhez képest a jelenlegi keretek már szűknek bizonyultak.

Most térek vissza az idézőjelre. A kiírás nem véletlenül alakult ki a már említett módon. Talán elkoztatott frázis, de hivatkoznom kell rá, hogy a magyar néptánc alapvető jellemzője a rögtönzés. Ez természetesen összetett tulajdonság, mely egy gazdag kultúra sokéves fejlődése során jött létre. Nem könnyű elsajátíta-

Lőrincrévi pontozó – Gajdos József

ni, sok-sok gyakorlat és elemző munka szükséges hozzá. A legcélravezetőbb út, amit a kiírás kínál. A kötelező táncfolyamatok megismerésével nemcsak a tánc motívumait, hanem egy-egy kiváló paraszttáncos táncalkotó folyamatát, elemzésükkel pedig egy-egy tánc-típus építkezésének módszerét, titkait lehet elsajátítani. A verseny azt bizonyította, hogy ezen a téren még nem büszkélkedhetünk a legkiválóbb eredményekkel.

Általánosságban elmondhatjuk, hogy a táncosok a kötelező folyamatokat minden eddiginél pontosabban, még stílusában is jó színvonalon adták elő, durva félreértések és félreértelmezések nélkül. Ez azt jelenti, hogy a táncírás-olvasás egyre hétköznapibb gyakorlat az együttétes munkájában, sőt a táncosok a táncírásból pontosan ki nem deríthető stílus-és magatartásbeli jegyeket is elsajátítják. És itt

Forgatócs – Kolarovszky Mária és Mlinár Pál

megáli a tudomány. Néhány kivételtől eltekintve ugyanis a kötelező táncanyag biztos tudásából eredő táncalkotó készséget nem láthatuk viszont a szabadon választott táncok rögtönzésében. A táncosok jól megkomponált, felépített kis „koreográfiákat” táncoltak a próbán ugyanúgy, mint a versenyen. Kétségtelen, hogy egy-egy paraszttáncos is a saját maga által kialakított séma szerint építi fel táncát, mégsem tud kétszer egyformát alkotni. Az sem igazi megoldás – például az erdélyi pontszerkezetű férfitáncoknál –, hogy a táncos az általa ismert pontokat egy következő alkalommal más sorrendben táncolja el. A táncalkotás, építkezés ennél bonyolultabb, összetettebb folyamat, melynek elsajátítása hosszú, alapos elemző, ismeretszerző munkát igényel.

A zsüri – alapkövetelménynek tekintve a kötelező táncok pontos ismeretét – az előbbi szempontok szerint értékelte a versenyző táncosokat. Ennek megfelelően a következők nyerték el az „Aranyarkantyús”, illetve „Aranygyöngyös” táncos címet:

Balogh Béla, Dicső Géza és Gajdos József, Budapest; Gazdag Béla, Székesfehérvár, Guzsik Ágnes, Budapest; Kurucz Pál, Székesfehérvár; Simai Edit, Budapest; Szemes Zita, Székesfehérvár; Tanács István, Szeged; Zombori Ágnes, Gyoma.

Örökös „Aranygyöngyös” táncos: *Mlinárné Kolarovszky Mária*, örökös „Aranyarkantyús” táncos: *Hidas György*.

Varga Zoltán

Táncfórum a Budai Vigadóban

Végre megszületett! Hosszas töprengés és többhónapos közös erőfeszítés nyomán megnyiták az Állami Népi Együttes kapui. A társulat színházterme most már hétfőnként teljesítheti a befogadó színház feladatát, pódiumot nyújthat a ritkán vagy egyáltalán nem látható táncműveknek, s a színpadhiány és hontalanság érzetével küzdő társulatoknak. Maradjon is nyitva ez a kapu, legyen bátor befogadó. Nemcsak azért, hogy ne fulladjunk bele valamilyen protokollárisá mérevült szépelgésbe, hanem azért is, mert csak a közönséggel való találkozás útján márkázódhatnak az igazi értékek.

Egyébiránt itt mindenki vizsgázní fog, távlatilag mindenképpen. Elsősorban természetesen az alkotók és előadók: mennyire fogják fel komolyan az új lehetőséget, melyet szívünk szerint többnek kell vallanunk egy hakti alkalmárról. De vizsgázik a szervezés is: hogyan tud változatos, lüktető programot kialakítani, s nozzáférni a közönség eddig nem látott rétegeihez. Azután a műszak: hogyan tud alkalmazkodni a hétről hétre változó igényekhez.

Vizsgálják végül akaratlanul is a tánckedvelő közönség, hiszen nagyszerű, ha az ember hűséges arcokat fedez fel a nézőtérén, s mindjárt mélyen tragédia is – az egész táncszakmáé! –, ha csak a megszokott hívők válnak bérletessé, a friss lehetőség pedig nem vonz újabb nézőket, akár végre egy másik táncágazatból, akár az igazi nagyközönség köréből... Az öröm és a közös ügynek kijáró szurkolás tehát egyként

előírja, hogy adottságaihoz mérten a *Táncművészet* is igyekezzék figyelemmel kísérni e fontos vállalkozás útját.

1. A sorozatot megnyitó, január 12-i *gálaest* kis híján tülekedésbe fulladt, oly nagy számmal jelentek meg a minden rendűrangú érdeklődők. A zsigongás elültével *Erkel* Tibor, a Művelődési Minisztérium zene- és táncművészeti osztályának vezetője végre megnyithatta a fórumot. Rövidre szabott bevezetőjét közel sem szertartásos visszaigazolásként idézzük fel. Ez az ágazat bizony napjainkban is igényli a hivatali bátorítást és pártfogó attitűdöt. Most ezt örömmel vehettük, paternalista melléklözöngék nélkül, éppen a szolidaritás természetes hangvételével. – És a műsor?

Ki-ki kedve és lehetősége szerint „szállt be” a gálaprogramba, repertoárja meglévő műveivel. Premierdarab tehát nem szerepelt a megnyitón. Jónéhány balettnak azonban mégis premierhelyezete támadt, hiszen fennállása óta a színpad hasonló karakterű darabokat nem fogadott. Ebből a szempontból akár egy lélegzetre említhetjük Bretus Mária és Hetényi János, illetve Szabadi Edit és Lőcsei Jenő fellépését, jóllehet a pécsi szólisták Ecknek a *Concertoból* vett kettősét adták elő, míg az operaházi fiatalok Seregi két darabját, az *Air-t* és *A cédrus-kettőst* mutatták be. Tűnődni kell persze, hogy a Concerto azért ment-e olyan otthonos biztonsággal, mert előadójának régi darabja, s mert a pécsieknek az idők során a színpadokhoz való alkalmazkodás eleve osztályrészül adatott, míg a Szabadi-Lőcsei párnak egyik feltétel sem áll a háta mögött, s fellépésük talán ezért fogat a tartózkodó korrektség körében. Igen, bizonyos atmoszférikus elemek most kétségtelenül kiszűrődtek, de hiányuk fölött most csupán tanakodhatunk: hát-ha nem is az előadók készsége, hanem a már megszokott és most elmaradt távlatok hiánya csökkentette illúzióinkat?

A gálaestre benevezett néptáncprodukciók sajnos lehettek volna ütőképesebbek is. Az Állami Népi Együttes táncfűzérével kapcsolatban (Rossa-Novák: *Négy magyar néptánc*) már tavaly hangot kellett adnunk bizonyos, stílust érintő fenntartásoknak, s e fenntartásokat a mostani, törekvő előadás sem oldhatta fel. Ami pedig a Budapest Táncgyüttes felújítását illeti (Kricskovics: *Ósi elégiák*), az ismét törekvő, de vénátlán előadás szeriöz összhatásba torkollt, amelyet külön gyöngített a zárókép elhúzóda-sa. – A kritikusnak bizonyára nem feladata a morfondírozás, hogy ez vagy az a társulat, alkotó, szerkesztő vagy szervező miért éppen ezt vagy azt a darabot választotta. Bizonyító szándékú gálaestnél azonban talán hangot adha-

Hat magyar néptánc – Állami Népi Együttes

Concerto – Bretus Mária és Hetényi János
(Várszegi László felvételei)

tunk a megjegyzésnek: mindkét delegálónak akadt volna külön képviselési darabja.

Az igazi csalódást azonban – nem örömmel adjuk hírül – ezúttal épp a műsort nyitó Bartók együttestől kellett elszenvadnunk, nem is egy okból. Az egyik, hogy a *Bihari román táncok* és a *Vajdakamarási táncok* színpadi adaptálása teljesen elmaradt, következésképpen a kívánatos formák helyett nyúlós szerkezet és elképesztő zsúfoltság uralkodott a színpadon. A másik: jó néhány fiú megint elhanyagolt külsővel és „antitáncos” testtartással lépett színpadra. Mások e nem éppen megnyerő vonásokat gyakran elfedték a virtuóz táncjeljesítmények. Most is akadt ilyen meggyőző fordulat, de közben nem kis döbbenettel azt is észre kellett venni, hogy néhány fiú csak markírozásból él. Erről a megjelenésmódról az együttes bátran lemondhatott volna. Azt, hogy a név kötelez, a táncosok kiállításában már később, az együttes önálló estjén és az Antológián érezhettük meg.

Szerencsére kedvező benyomásokról is hírt adhatunk, mégpedig a Népszínház együttese és a Győri Balett jóvoltából. Mindkét társulat a maga stíluskategóriájában kifogástalan, professzionista előadói színvonallal dolgozott. Mind az *Utcák és kitérők*, mind pedig *A nap szerettei* maradéktalanul érvényesült. És – mit tesz isten? – most nem támadt olyan benyomásunk, mintha a produkciók nem férnének el a színpadon, holott mindkét kompozíció térigényes. Megfelelő műgonddal tehát mégis alkalmazkodni lehet az adott lehetőségekhez... A két együttes komolyan vette a dolgát.

2. A következő, jan. 29-i hétfő a *Pécsi Balett kamaraestjét* mutatta be a telt ház közönségének. Régi és új, esetleg már korábról meglevő, de kissé lappangó darabok tömörültek ebben a programban. Főleg kettősök, ami miatt kissé egyşikűvá hangszerelődött a program, különösen az első harmada. Tóth Sándor kettősei – *Vallomás, Etűdök cimbalomra, Rómeó és Júlia* – valamiképpen túlságosan zárt mikroklímává összegeződtek. Stílusukban sem eléggé differenciálódtak, s tulajdonképpen a második műsorharmadbeli kettős – Wolf-Keveházi: *A szerelem pillanatai* – ugyancsak belesimult, akaratlanul is ebbe a vonulatba. Leginkább a *H-moll szvit* kiválasztott tételeiről éreztük meg, hogy megőrizték frissességüket, s hogy formáltságuk ma is hatékony. S mintha a közreműködő hat szólista – Tamás Gyöngyi és Hajzer Gábor, Paronai Magdolna és Lovas Pál, Éliás Szusza és Solyomos Pál – ugyancsak e táncételekben érezte volna magát a legönfeleltebb előadói hangulatban.

Air – Szabadi Edit és Lőcsei Jenő

A műsor folytatásában majdhogynem kínos meglepetés lett a két *Mikrokozmosz-tétel* (dobbantós, ostinato), különösen a Bartók-centenárium küszöbén. Természetesen nem az előadó Kuli Ferencet és Köröndy Lászlót kell hibáztatni; a kappal manőverező, sző farbarugdosásos „humor” valójában Tóth Sándor eddigi vidám balettjeihez is messzemenően méltatlan. – A groteszk humor felvillanyozó színeit ezúttal Eck Imre vonultatta fel. Lehet, nehéz volna megmagyarázni, hogy kettőse miért éppen *Pygmalion* címre hallgat, de mindegy: Uhrík Dóra szándékosan görcsbefagyott póza, s az őt „megkísértő” Bognár József kőnk néptáncritmusai szenzációs kontrasztban kap-

Avasi táncok – VDSZ Bartók egy.

csolódtak össze. Ezt a kis koreográfiai karcolatot Eck nagyon „kitalálta”. Amit már kevésbé mondhatunk el a harmadik műsorharmadot kitöltő darabról. Az *Oxigén* zenéje (J. M. Jarry) igen kellemetes háttér-muzsika ejtőzéshez, strandra, konyhai műveletekhez. De hát folyik, folyik, folyik... És a koreográfiáról se nagyon mondhatunk mást, noha a táncosok hűséggel látják el feladatukat a szűkös és gyakran ismétlődő mozdulati feladatokban. Keveset segítenek a dolgon Shakespeare beolvasott szonett-törödékei, s a produkciót záró parolázások a közönség első sorával. Ha már heppening, legyen izgalmas.

A társulat Táncfórum-belépőjét érdemes lett volna egy kicsit több szerkesztési szigorral, hatékonyabban összeállítani. A repertoárból bizonyára futotta volna.

Maácz László

Kalocsai fércelő és mars – Bartók táncegy.

3. A Corvin téri táncestek harmadik előadásán a *VDSZ Bartók Béla Táncegyüttese* lépett színpadra. Előadásuk ez alkalommal, a teljes estén sokkal összeszedettebb volt, mint a „Táncfórum” nyitó gálaműsorán. Az önálló esten tizenhárom koreográfiát láttunk, többnyire az utóbbi évek alkotásait, *Timár Sándor* és *Varga Zoltán* munkáit.

A tánckar életében ez év januárjában jelentős változás történt: az együttest alapító *Timár Sándor* a továbbiakban már a művészeti tanácsadó feladatkörét látja el, s *Varga Zoltán* az új együttesvezető, asszisztense pedig *Szakács Domonkos*. A változás a későbbiekben feltehetően bizonyos stílári változást is jelent; mostani beszámolóinkra annyi tartozik, hogy a január 26-i előadáson egy lezárult korszak eredményeit láttuk a színpadon.

A bemutatott koreográfiák értékelése korábban már megtörtént e lap számaiban, így elemező, ha felsorolásukra szorítkozom. *Timár Sándortól* a Szlavóniai karikázó, *Öt legény* tánca, *Vajdakamarási táncok*, *Táncszók*, *Bihari román táncok*, *Somogyi táncok*, *Avasi táncok*, *Kalocsai fércelő* és *mars*, valamint a *Szatmári táncok* került színpadra, míg *Varga Zoltántól* a *Magyarórdi táncok*, *Cigány tánc*, *Keménytelki legényes* és a *Botos táncok*. Megjegyzéseim az előadáson észlelt és szerintem könnyen korrigálható hibákhoz kapcsolódnak.

Mindenki előtt ismeretes a *Bartók* táncosok „autentikus néptáncstudásának” színvonala. Tudásukat magam is kiemelkedőnek tartom. Mégis úgy érzem, hogy ez az egyéni tudás bizonyos mértékig már gátja is a színpadon megkövetelt előadásmód „igazi” megvalósításának. Az improvizációikat befejező táncosok ugyanis a kötött koreográfiai mozzanatokban is tovább őrzik egyéni villanásaik szólisztikus magatartásformáit, s ezáltal a „tutti” táncok színpadképe elemeire bomlik. Hangsúlyozom, hogy az önálló esten mindez kevésbé tűnt fel, mint a gálaműsorban! Ugyanakkor sajnos feltűnt, hogy *Szakács Domonkos* és még egy páran kezdenek modorossá válni! Talán még idejében érkezik a figyelmeztetés. *Szakács* sokkal jobb képességű és egyéni színekben bővelkedő táncos, semhogy szüksége legyen a személyiségétől távoleső magatartásformákra.

Ugy vélem, a mindenkori művészeti vezetésnek gondolkodnia kellene azon, hogy a nagylétszámú koreográfiákat közepes vagy kisméretű színpadon milyen létszámcsökkenéssel, vagy minimális, a koreográfia lényegét nem érintő változtatással lehessen bemutatni. Tudom, hogy ez nehéz, de a koreográfiák kompozíciós értékei különben elvesznek a színpadi tumultusban. A koreográfusok bizonyára elképzeléseik szerint szeretnék viszontlátni koreográfiáikat, de talán a szubjektív és érthető emberi indokokat össze lehetne egyeztetni az objektív színpadi feltételekkel.

Tudósításomhoz tartozik még, hogy az együttes ez alkalommal is igen nagy sikert aratott.

Kövágó Zsuzsa

Ismét Párhuzam

Hivatásos táncosok „amatőr” lelkesedése mindig elismerést érdemel, különösen, ha látható eredmény is születik belőle. Ezért lelkesedtünk sokan 1978 őszén a tizenkét fiatal, zömmel hivatásos néptáncos alkalmi társulásáért, Párhuzam című műsoráért. Az első bemutatóról lapunk reflexiója (1979/1.) az értékelésen s a reményen túl – hogy ti. ez a program egy sorozat kezdetét jelentheti – a hibákra is felhívta a figyelmet. Az elmúlt év december 14-én a Párhuzamot harmadik alkalommal, azonban változtatlan programmal mutatták be, így az eredeti hibák vagy hiányosságok is megmaradtak, esetleg a három év elteltével erőteljesebben szembetűntek.

Elsősorban a program bizonyos fokú egysíkúságára gondolunk, noha a néző a táncdialektusok igen csak széles skálájával ismerkedhet meg. Mintha a műsor elsődleges célja az ismeretterjesztés lenne; a tájékozatlan nézőkkel megismertetni a különböző tájegységek sajátos táncípusait – elismerten tehetséges, kitűnően felkészült táncosok stílusos, őszinte és lelkes tolmácsolásában. A meghívón feltüntetett műsor ugyancsak ezt az ismeretterjesztő szándékot tükrözte, hiszen a szereplők, alkotók és műsorszámok felsorolásában rejtve maradt, hogy pl. a Palóc táncokat vagy a Csángó magyar táncokat ki állította színpadra. Lehet, hogy akik már látták a műsort, azoknak egy-két év távlatából is illene a táncokat rögtön azonosítani alkotóikkal. Ez a felismerés azonban kicsit nehezen megy, ha a műsor egyetlen alkotói irányzatot képvisel. De azokra is gondolni kellene, akik most nézték meg először a bemutatót: joggal lehetnek kíváncsiak a táncok alkotóira.

Ha viszont az előadógárda feltételezi, hogy a nézőtérén ugyanaz a törzsközönség foglalt helyet, amelyik minden ilyen megmozduláson jelen van, akkor az említett ismeretterjesztő jelleg már kevés. Egy koncertműsor keretében joggal várható el az igazi színházi produkció. Nem elég a gazdag motívumkincs lelkes interpretálása, akár a táncázás „örömtáncok” hevületével. Több gondot lehetne és kellene is fordítani a koreográfiai megformálásra, hogy a tánc gondos, tudatos szerkesztéssel igazi színházi látvánnyá és élménnyé minősüljön. Jó lenne, ha az előadók, akik egyben alkotók is, éreznék a koreográfiai munka súlyát, felelősségét. Hogy pl. az Eleki és méhkeréki román táncok vagy az Ugró tánc ne csak egy néprajzi előadás illusztrációjaként hasson, hanem önálló műnek érezhessük.

A másik probléma az improvizáció, a spontaneitás hatása. Hiába a gazdag anyagismeret, a biztos tánc tudás, ha a színházi látvány összevisszaságnak, vagy egyszerűen csak egy kedélyes táncnak tűnik (Mezőségi táncok). A színházi gondosabb kihasználása nem mellékes feladat, és attól még az eredeti anyag

Doromb – legényes, Farkas Zoltán és Zsuráfszky Zoltán

eredeti marad, ha a táncosok nem tömörülnek olyan gyakran csak az egyik oldalra. S végül nem biztos, hogy szükség van az utóbbi időben fesztiválokon is eluralkodó „botra támaszkodom vagy félrecsapom a kalapom, s hej de jó kedvemben dalra fakadok” mozzanatokra.

A műsor uralkodó stílusától Varga Zoltán Skandálás c. száma különült csak el, s noha mindig sikerszám, ezúttal mintha erőteljesebben sikerült volna. Viszont igazán szép látvány volt Timár Délalföldi ugrós és csárdása Németh Ildikó és Zsuráfszky Zoltán bensőséges, virtuóz előadásában, valamint az életteli, érdekeljes, a fölényes táncos tudást itt is bizonyító Haidau, Zsuráfszky Zoltán munkája.

Nem véletlen, hogy a végére hagytuk Farkas-Zsuráfszky közös alkotását, a Párhuzam címét adó Doromb, legényest. A tánc – saját stílusukon belül – igazi koreográfia, a nézőt valóban „székhez szögez” mű, tökéletes aránnyal, tudatos improvizatív hatással megszerkesztett színházi alkotás. Az volt már az első bemutató alkalmával is, azóta azonban a két kitűnő táncos előadói stílus leegyszerűsödött, s most külsőségektől mentes, belső feszültséggel teli, kiváló produkciót kaptunk. Igazán élmény volt látni őket.

– SzE –

Skandálás (Magyarossy Zoltán felvételei)

Táncantológia '80

A hagyományos Táncantológiának ezúttal a Fővárosi Operettszínház adott otthont jan. 31-én és febr. 1-én. Az érdeklődést mi sem bizonyítja jobban, mint az első bemutatóra jegy nélkül várakozók tömege. Végül is bebocsátást nyertek, és a „visszérpáholyból” lankadatlan lelkesedéssel szemlélték végig a három és félórás műsort.

Osszevetve a látottakat az elmúlt két év Antológiáival vagy az őszi Művészeti Hetek Táncfórumának amatőr táncstíjével, elmondhatjuk, hogy a gyűjteményes műsor ezúttal sikeresen reprezentálta amatőr néptáncművészetünk eredményeit. A két alkalommal húsz együttes vonult fel, s ebből szombat este a közönség tizenkilenc együttes huszonnégy produkcióját láthatta. A bemutató sajátos jellegét pedig az adta, hogy a válogatás zömmel a Zalai Kamaratánc Fesztivál sikeres számaira esett. S hogy a monumentális műsort mégsem éreztük kimerítőnek vagy egysíkúnak, az jórészt az átgondolt és ötletes műsorszerkesztésnek köszönhető: a kamaratáncokat műsorharmadonként új vagy régebbi keletű, nagylétszámú koreográfiák foglalták keretbe, jól felkészült együttesek előadásában.

A műsorszámok közül jó néhányról már szó esett lapunk hasábjain. Így csak néhányat emelünk ki, a különböző alkotói irányzatokból. Timár Sándor *Avasi táncok* c. kompozíciója meglepő módon új élmény erejével hatott. A zenekari hangzás, a leányok kissé visítós,

erőteljes éneke, a jellegzetes csujjogatások és csoszogó lépések eredeti hangulatot idéztek. A változatos térbeli szerkesztés (lehet, hogy fentről nézve tűntek csak fel új térformáknak) és az arányos felépítés viszont megővta a táncot az autentikusnak szánt kompozíciók sematizmusától. Timár másik száma, a műsorzáró *Szatmári táncok* a Hegyalja Népi Együttes előadásában egészében már rutinmunkára vallott, annak ellenére, hogy a tutti rész is megőrizte az improvizációt tudatosan alkalmazó alkotó kézjegyét.

Botostánc ötnyolcadban – a zalai táncosokkal (Nemes Zoltán felvétele)

Két út áll előttem – Szekszárdi Népi Együttes (Nemes Zoltán felv.)

Az autentikus irányzatnál maradván ismét nagy sikert aratott Varga Zoltán kis koreográfiai remekműve, a *Keménytelki legényes*, a VDSZ Bartók Béla Táncegyüttes eredeti előadói „hármasának” nagyszerű táncos teljesítményével, s nem kevésbé a másik „tanítvány”, Janek József *Zenéje*, a Vidróczi Néptáncgyüttes hibátlan előadásában. Érdekes, hogy a két koreográfia mennyire azonos az eredeti motívumkincs, a táncos anyanyelv témaként való felhasználásában, s milyen gyökeresen különbözik alkotói felfogásban, a formálás módjában. Míg Varga a három különböző egyéniségre építi a koreográfiát, s ezáltal a mű hangulatának az előadók is meghatározói lesznek, addig Janek zene nélküli, ritmusra épülő *Zenéjében* épp a személytelenség uralkodik. Merev szemmel és arccal az öt táncos kizárólag a vibráló térformákba komponált méhkeréki tapsos izgalmas ritmuselemeire koncentrálnak, s nézőit is erre készíteti. Ez a beállításmód okozhatja a tánc szokatlanul feszült légkörét, érdekes hatását.

Bene Vendel tánca – Vasas együttes (Várszegi felv.)

Szabadi Mihály *Két út áll előttem* c. számának sikeréért a Szekszárdi Népi Együttes tagjai mindent megtettek, s nem az ő hibájuk, ha a

Karikázó – Üllési Gyermektáncgyűjtés (Várszegi felv.)

koreográfia megoldatlannak tűnik. Az alkotói vagy előadói manírokat parodizáló mű (első részéből ez derül ki, néhol igen szellemesen) félbemarad. Hol a folytatása, mi a „másik út”? Milyen céllal került az autentikus szatmári anyag mellé a szintén eredeti erdélyi motívika, most már „komolynak” látszó előadasmódban? Csak nem az lenne a másik választási lehetőség? Kicsit úgy esett, mintha az alkotó a „mondat közepén” elfelejtette volna, mit is akart közölni. Igazán kár érte!

Ismét a megérdemelten díjazott mű értékét bizonyította a *Botostánc ötnyolcadban*, a Zalai Honvéd Táncgyűjtés tolmácsolásában. A ko-

reográfia – Rossa László különös, hangulatlelőremtő zenéjére – Orsovsky István legjobban sikerült művei közé tartozik. A néptánc alapul vett mozdulatkincsével az alkotó világosan, áttekinthetően közli mondanivalóját korról, emberről, fegyverről, ellenítébe állítva (párhuzamosan ábrázolva) az erőszakos harci kedvet a nyugodt, békés cselekvéssel.

Az emberi kapcsolatok örökzöld témáját ábrázolta egészen különböző módon Foltin Jolán és Kricskovics Antal az est legkiemelkedőbb kamara produkcióiban. Foltin *Párbeszéd* c. koreográfiájában a cigánytáncok mozgásanyagára építette a férfi és nő kapcsolatának mozzanatát. Az elképesztően virtuóz „kísérőzene” beszédességét – még szintén Foltin és Kiss Ferenc utánozhatatlan gajdoló technikáját dicséri – végsőkéig kimunkált táncos mozdulatok hangsúlyozták, kifejezve a nő (Nyújtó Ibolya) szelídebb, visszafogottabb érzelmeit, reagálásait a férfi (Szögi Csaba) heves kitéréseivel szemben. A néző valóban bensőséges, a sóhajtottól az indulatszóig ivelő táncos párbeszédet láthatott. Kricskovics filozofikus műve, a *Relációk II.* a maga sajátos alkotói világával nem a néptánc formanyelvére épül. Különböző mozgáselemekből ötvöződik össze reveláló hatású színpadi látvány: emberi viszonyokat ábrázolva tükrözi a bennünk egyszerre rejlő pozitív és negatív vonásokat, indulatokat, gyengeséget és erőt, engedelmességet és erőszakot, az emberre jellemző uralkodásvágyat.

A hagyományörző együttesek köréből a Nagyecsedei „Fekete Szemek” Együttest láthatuk. *Cigánytáncuk* természetes, őszinte előadasmódjával a táncosok most is nagy tetszést arattak. A Mecseknádasdi Német Nemzetiségi Együttes *Lakodalmasa* pedig mind a táncos színpadi rendjével és megformálásával, mind a szereplők hangulatol, kulturált táncolasmódjával szerzett kellemes perceket a közönségnek.

Szűdy Eszter

KÖVETKEZŐ SZÁMUNK TARTALMÁBÓL:

A Spartacus Pozsonyban

Néptáncolvasókönyv

Mindenütt Chicago

A területi néptáncotnácok egy éve

Táncírás konferencián

a Szovjetunióban

2.

Vasárnap csoportos városnézés után *Valerija Uralszkaja* tolmáccsokkal együtt meghívott régi rigai barátjához, a tanfolyam egyik hallgatójához családi ebédre, amelyre *Nadja*, mindkettőjük régi barátja, a tanfolyam egyik legérdeklődőbb és legaktívabb balettmestere is hivatalos volt. *Nadja* tudott valamicskét angolul, így végre tolmács nélkül kapcsolatba kerülhettem legalább hallgatóim egyikével (és ebben azért az sem volt mellékes szempont, hogy ő *Valerija* „embere” volt). *Nadját* elsősorban az érdekelte, milyen módszerrel tanítom Magyarországon a *Lábán*-táncírást. Szóba került a szöveges táncírás is, és egyet értettünk abban, hogy még egy ideig feltétlenül szükség van erre is. Ezután valahogy szót kerítettem a *Benesh*-rendszerre. Érdeklődtem, mi a moszkvai csoport (így nevezte *Nadja* a hat moszkvai résztvevőt) véleménye róla. *Nadja* csak legyintett, és közölte velem – egyúttal *Valerija* véleményét is tolmácsolva –, hogy ez a rendszer már két ízben is jól „levizsgázott” náluk. Először, amikor három évvel ezelőtt az USA-ban betanított *Bajadér* c. balett *Benesh*-partitúráját kísérelték meg a Szovjetunióban *Benesh*-hez

szont az, hogy ezek után mind ő, mind *Valerija* imígyen könyvelte el a *Benesh*-táncírást: nagyon ügyes üzleti vállalkozás.

Beszélgésünk vége felé *Nadja* „nagy kéressel” állt elő a moszkvai csoport nevében. Boldogan feláldozná a csütörtöki szabadnapot, ha hajlandó lennék még egy foglalkozást tartani. Hát hogyan lettem volna!

A második héten a hátralevő négy foglalkozáson egyenletes crescendóval szántottuk végig szinte az egész táncírás anyagot. Mindenhol csipentgettem valamit, és a táblán egyszerű, azonnal eltáncolható példákkal illusztráltam. Mindegyik foglalkozás második fele a házi feladat eltáncolása volt a nagy balett-teremben – most már kizárólag a *Miles*-féle anyagból. A házi feladatokhoz sohasem fűztem semmilyen magyarázatot; a növendékek saját bőrén kívántam bebizonyítani, hogy a *Lábán*-táncírás funkcionál. A legtehetségebb növendékek szinte kifogástalanul birkóztak meg a feladatokkal. De ilyen nagyon rövid idő alatt, amelyből a tolmácsolás és a növendékek jegyzetelése még ennek is elvette a felét, többet kívánva se kívánhattam volna.

Az utolsó foglalkozáson időt adtam kérdések feltevésére is. Elsőnek *Natasa*, az eddigre már teljesen megszeliült és érdeklődő *Benesh*-lány állt elő kérdések tömegével, és így adódott, hogy még gyorsan elmagyarázhattam a tárgyak fogását és mozgását, a páros fogásokat, a táncosnő emelését, a partitúra-írást, csupa leghaladottabb táncírás-anyagot.

De szólnom kell még a „nagy lebögésemről” is. Az egyik órán, amikor az ún. pozíciójeleket tanítottam, példának a nálunk „orosz ridának” nevezett tánclepet írtam a táblára (oldalt lépés kis térdhajlítással+lábujjon hátul 5. pozícióba lépés). Szépen le is táncolták, én pedig diadalmas mosollyal feléjük fordulva megkérdeztem: na mi volt ez a lépés? Síri csönd és gondterhelt arcok. Akkor előadtam a lépést a szokásos oldalt kartartással és szemérmes szemlesütéssel, de erre is csak síri csönd volt a válasz. Kirukkoltam hát: de hiszen ez a híres *Mojszejev*-féle Orosz szvit egyik alaplépése, a leghíresebb orosz néptánclepek egyike! – Ja? Ez bizony nem orosz – hangzott fel mindenhol –, ilyen lépés nem létezik az orosz néptáncban, ezt *Mojszejev* találta ki, a balancéből kreálta. Mire én lesújtva, és hogy a szituációt mentsem, csak ennyit rebegtem: de azért ez nagyon szép lépés!

Két nappal a tanfolyam vége előtt *Valerija* aszszony megkérdezte, hogyha néhányad magával *Pestre* jönne, mennyi idő alatt taníthatnám meg nekik a *Lábán*-táncírást? Hat-nyolc hetes

Megbeszélés *Harii Szunával*

értőkkel rekonstruálni – eredménytelenül. Másodszor pedig a tavalyi leningrádi tanfolyamon, amikor két, a *Benesh*-ben járatos táncíró közül az egyikkel leírtattak két kombinációt, míg a másikat kiküldték, majd az utóbbit visszahíva felkérték, hogy olvassa le a leírtakat – nem tudta. Mindezen cseppet sem csodálkoztam, de azon már igen, hogy hogyan jutottak a *Bajadér* *Benesh*-partitúrájához. *Nadja* erről nem tudott felvilágosítást adni. A lényeg vi-

intenzív tanfolyamot javasoltam, naponta négy órában anyagmegismeréssel, a nap további óráiban pedig a megismeretek megtanulásával. A következő napon a leolvasás-órán pedig hozzám lépett, és megkért, jelöljem ki azt a négy-öt embert, akit a csoportból a leghatékosabbnak tartok, mert azokat vinné majd el magával a tanfolyamra. Választásom teljesen megegyezett az övével. Itt kell megjegyezni, hogy Uralszkaja személyében egy táncban rendkívül művelt, okos és egyben kiváló szemű, elfogulatlan, jóízű szakembert ismertem meg, aki kezdeti tartózkodásából mind jobban felengedett, és mind közvetlenebbé és barátságosabbá vált.

Az utolsó előtti nap délutánján a szálloda egyik kettős lakosztályában meghitt körben búcsúztattak el sok szép ajándékkal és véget nem érő tósztokkal, amelyekre mindannyiszor inni kellett a pazar moldvai vörösborból. Ehhez fogható italt még életemben nem iszeltem; se be nem csíptem, se másnapos nem lettem tőle, csupán nagy jókedvre kerekedtem, s együtt táncoltam a jakut lánnyal a jakut, az orosz hölgygel az orosz táncot, végül pedig Valerijával egy röpke csárdást. A mintegy tizenöt tósztközül az volt a legkedvesebb, amelyet az egyik leghatékosabb növendék mondott, s csupán ennyiből állt: viszontlátásra Budapesten! A búcsúztató még másnap, az utolsó óra végén is folytatódott, újabb ajándékokkal és kedveskedésekkel.

Harii Szuna táncírását még az első héten kezdtem el tanulmányozni, kevés eredménnyel (bár az orosz és lett nyelven kívül angol nyelven is magyarázza a rendszert). Talán szégyenkezni is kellene emiatt, de nem tagadhatom le azt a tényt, hogy számomra érdektelen az olyan táncírás-rendszer, amely nem tudja a *modulát térbeli és időbeli vonatkozását egy jelben tömöríteni*. Első pillanatra látható volt, hogy Szuna rendszere – mint annyi más rendszer – sem képes erre. Mindmáig kizárólag a Lábán-táncírásban valósul meg ez az egység, és ez teszi többek között oly egyedülállóan értékessé a tudományos táncutatás számára is. (A magyar néptáncutatás nem kis mértékben köszönheti világviszonylatban is kiemelkedő eredményeit annak, hogy a Lábán-táncírást választotta a néptáncrögzítések írás-rendszerének.)

Gondoltam, talán maga Szuna segíthetne nekem rendszerének megismerésében, ezenkívül illendőnek is tartottam, hogy meginvitáljam pedig „közismert” beszélgetésre. Szuna tudott németül, így tolmács nélkül is zöldágra tudunk majd vergődni.

A már nyugdíjhoz közelálló, őszhajú mester elsősorban a lett néptáncos foglalkozó szakember, aki a rigai Akadémián lett néptáncot tanít – ezt tudtam meg elsőnek hétvégi beszélgetésünkön. Hamarosan a táncírásra tereltem a szót. Megtudtam, hogy még mielőtt hozzáfogott volna a táncírás rendszerének a kidolgozásához, már ismerte a Lábán-táncírást. Kérdésemre, hogy mit tartott kifogásolhatónak rajta, azt felelte: nem szeretek sokat rajzolni, ezért olyan rendszert akartam kidolgozni, amelyet írógéppel is lehet írni, 99 jellel és kombiná-

Orosz, grúz, örmény, litván, jakut, lett és belorusz pedagógusok a rigai tanfolyamon

ciójkkal. Ez volt tehát a prekonceptió, amely 99 adott vonalfélségből indul ki, nem pedig a táncos emberből és annak tér-idő-erő viszonylataiból. És mindehhez még hozzájön a komputer. Szuna unokaöccse komputeres, és rábeszélte Szunát: úgy alkossa meg rendszerét, hogy az komputerezhető és display-en kivetíthető legyen. Két ember- és művészetidegen koncepció a művészet szolgáltatásában?! (Mellesleg Amerikában már sikerrel kísérleteztek a Lábán-táncírás komputerezésével, s hasonló módon a display-en láthatóvá váló táncos alakokkal. Csak ott előbb volt meg a kész táncírás rendszer, utána történt meg a kódolása, és nem fordítva.)

Szuna tizenöt évig dolgozott rendszerén, amelyet néhány lett növendékének taníttatott is. Táncírása tkp. csak most fog „vizsgáznai”, mivel mindeddig nem tudta kipróbálni, hogyan olvassák le a növendékei egymás írását. A második héten aztán megtekintettem Szuna egyik óráját. Az ott tapasztaltak szerint azonban sajnos nem sok jót jósolhatok ennek a „vizsgának”. Zűrzavar uralkodott, maga a mester szintén sokat hibázott a táblánál a legegyszerűbb példák leírásában is, a növendékek egy része pedig „jó szórakozásnak” fogta fel a foglalkozást. A végén semmivel sem lettem okosabb.

Visszatérve a Szuna-beszélgetésre, amikor kiderült, hogy a német kifejezés nehézséget okoz számára, behívtam tolmácsomat, aki azonban bevallotta, hogy ő sem érti, miről is van szó. Ezért inkább áttértünk a *lett néptáncra*, mint kiderült, Szuna kedvenc témájára. De valahogy itt is úgy alakult a dolog, hogy nem igen értettük meg egymást (mindig mársa kaptam választ, mint amit kérdeztem). Mindamellett megkísérlem röviden vázolni a hallottakat.

Szuna 1965-ben disszertációt írt a lett néptáncról, annak elméletéről, valamint litván és szláv rokonságáról: kereste e táncok indoeuró-

pai törzseit. Vizsgálta, hogyan asszimilálják ugyanazt a táncot a különböző népek, és pl. a polkánál azt is vizsgálta, melyik nép táncolta először, a lett, a litván, a lengyel vagy a német? Kereste az elválasztó jegyeket. Ezzel a munkájával – amelyben elbeszélése szerint ezernél több táncot írt le – szerezte meg a művészeti tudományok kandidátusa címet a moszkvai Lunacsarszkij Színházi Főiskolán. Megemlítette, hogy még ma is vannak területek – ő 46 falut talált –, ahol etnikai sajátosságokkal járnak a lett néptáncokat. Külön beszélt arról, hogy a lett-észta határ mentén van egy olyan hely, ahol egy érdekes hármaslépést járnak; szerinte ez lett eredetű, viszont kritikussai azzal vádolták, hogy észtnek kellene tartania. Szuna érve: azért lett eredetű, mert annak a területnek saját lett tájszólása van. – A lett néptáncokat három nagy csoportra osztja: tömegtánc vagy kórtánc – tánc – táncjáték. Hogy melyiken pontosabban mit kell érteni, az már nem derült ki.

Végül még röviden be kell számolnom *három rigai táncestről*. Kettőn a rigai balettet láttam. Az elsőn *A Notre-Dame-i toronyórt*, a másodikon három egyfelvonásost: a *Vitrázst*, a *Ritmust*, *ritmust* és a *Carment*, az utóbbit Mariss Liepa vendég szereplésével. Mindegyik mű koreográfusa Alekszander *Lemberg*, a balett igazgatója volt. Megengedtem magamnak azt a luxust, hogy puszta közönségként üljek a nézőtérben, és átadom magam a műélvezetnek, ezért nem lenne helyes, ha bármiféle érdemlegesnek mondható véleményt nyilvánítanék. A szünetekben kicsereztük Valerijával egymáshoz igen hasonló véleményünket, amely szerint az együttes nem tartozik az élvonalba, és koreográfusuk – aki épp akkor Csehszlovákiában tanította be egyik művét – sem mutatott túlzott leleményességet. Érdekes volt, hogy a Ritmus, ritmus c. műben megpróbálkozott a dzsesszbalettel; erre azonban együttesének tagjai technikailag teljes mértékben felkészületlennek bizonyultak, és ez szinte élvezhetetlenné tette a produkciót.

Annál élvezetesebb volt azonban a harmadik est, amelyen a két aranyérmes öntevékeny néptáncosport közül az egyiknek, a *Liesma* (Láng) nevűnek a próbáját tekinthettem meg. A hetven tagú együttest az újságírók patronálják. Heti háromszor háromórás próbákat tartanak a Nagy Színház legfelső emeletének balett-termében. Mindegyik foglalkozás igen erős, egyórás balett-tréninggel kezdődik, amelyet a színház egyik szőlőtáncosa vezet. A tréning után kérésünkre bemutatták azt a négy lett néptáncokoreográfiát – sajnos, gyakorló ruhában –, amely éppen műsorukon szerepel. Előzőleg a csoport egyik művészeti vezetője (a táncírási tanfolyam egyik hallgatója) elmondta, hogy a lett néptáncok is igen szegényes, ezért az együttes más népek táncait is műsorára tűzte. Nehéz egyszeri látásra, úgyszólván a táncosok nyakán ülve részletes beszámoló adni, helyette inkább impresszióimat említeném meg. Világosan kitűnt, hogy az erős balett-tréning meghozza gyümölcsét: a táncosok gyönyörű testtartással, kulturált, ugyanakkor sodró lendületű táncukkal, precízen kidolgozott, profik-

hoz méltó előadásmódjukkal művészi élményt nyújtottak. A valóban szegényes táncanyag néhány közismert motívumra korlátozódik: séta, dobantók, futás, szokkenés, galopp, polka. A csoport koreográfusa azonban a térformák szellemes és találékony variálásával, a hangulatok kitűnő váltogatásával – vidáman kirobanót ünnepélyesen szertartásos, játékosat nagyerejű tutti szám követett –, és nem utolsósorban példamutató arányérzékkel kis re-mekműveket varázsolt a néző elé.

Az élményekben gazdag útra, amelyen a szovjet emberek példa nélkül álló szívéllyességét és kedvességét, segítőkészségét is megismerhettem, a koronát az utolsó moszkvai nap tette fel: *Obrazcov színházának „Különös koncert”* című előadásával.

Nem fejezhetem be beszámolómat anélkül, hogy meg ne említsem: ha valóban sikeresnek ítélem meg a Lábán-táncírási tanfolyamot – és hogy ezt tehetem-e, azt csak a jövő fogja eldönteni –, akkor ebben orosz részre volt tolmácsolnóm, *Alinának*, aki messze feladatan túl állt mellettem, s akinek kiváló tolmácsolásáért külön és kiemelten jár hálás köszönet mind a magam, mind a Lábán-táncírási, e tanfolyam főszereplője nevében.

Szentpál Mária

Két táncelőadás az angol televízióban

GISELLE

Az angol televízió tavaly bemutatta a Müncheneri Balett Giselle-előadását, amely arról nevezetes, hogy Lynn Seymour és Rudolf Nurejev alakította a főszerepeket. Nem sokkal korábban láttam a hazai produkciót Pártay Lillával és Dózsa Imrével. Meg kell mondanom, hogy ezt a verziót jobban kedveltem, mert a meghatottság érzését váltotta ki belőlem, amelyre még mindig képes ez a régi balett.

Nurejev és Seymour nem ideális szerelmespár. *Seymour* jó művész, de nem klasszikus balerina. Külseje gömbölyű, robusztus és aszszonyos, a múlt századi Fanny Cerritora emlékeztet, de mi már megszoktuk a pehelysúlyú, hosszú nyakú, sápadt, gyereklány Giselle-t, és már így él képzeletünkben. Így az örülési jelenet is hatástalan marad. A kegyetlen tévékamera megmutatja – ami valószínűleg a színpadról, egy bizonyos távolságból nem olyan nyilvánvaló – a tapasztalt asszonyt, a kort.

Nurejev magas, vékony és arisztokratikus. Miután egyénisége miatt általában az ember

önkéntelenül őt figyeli, a darab súlypontja nem Giselle-re, hanem Albertre helyeződött. Az előadókban talán nem is annyira a külső, mint a belső harmónia hiányzott. A Herceg udvarlása szív nélküli, kegyetlen játék; nem szereti, csak kívánja a lányt. Melegséget és megbánást csak a második felvonásban mutat, amikor nem a hús-vér szerelemmel, hanem a test nélküli szellemmel van dolga. Hogy ez az alakítás Nurejev hidegségén vagy sajátos szerepfelfogásán alapul? – ez kérdés maradt.

Nurejev még mindig jól táncol, lábakkal mindenesetre. Néha erőlködik, elveszti szép háttartását, az orosz iskola erősségét és eredményét. Valószínűleg már nincs mester, aki tanácsot adna neki. Nagy kár, mert Nurejev minden manírja ellenére is még mindig nagy művész, aki élményt jelenthet a nézőnek.

A német verzióban a kar munkája jelentéktelen. Hilariont a magyar Vámos György alakította, életet és szívet adva ennek a kicsit szerencsétlen figurának. Monica Mason kifejezésben és technikailag kitűnő Myrthát táncolt. A kamera munkája is elsőrangú volt, és a színek gyönyörűen idézték a múlt századi met-szetek stílusát.

TRAVELOGUE

Merce Cunningham egyike a modern táncművészet nagyjainak. Befolyása egyenrangú M. Graham-éval vagy G. Balanchine-éval – mondja a műsorfüzet a tv-újságban. Sajnos, nem tudok ezzel egyetérteni és megbarátkozni Merce Cunningham stílusával. Táncosai nem emberi lények, nem éreznek, nincsenek emócióik. Úgy hatnak, mint a kirakatbabák. Kómputerek, akik talán a mai világ szüleményei. de nem az én világomé. Így képzelem el az űrben úszó, lélektelen lényeket. A műsorban bemutatott a gyakorlatokat is. Nekem úgy tünnek, mint az elfuserált baletgyakorlatok. Graham kibővítette az emberi test mozgás- és kifejező lehetőségeit, és így gazdagította a táncművészetet. Cunningham is kísérletezik, de olyan benyomást kelte, hogy a már idősödő művész Svengali és Coppélius keveréként szuggérálja és mozgatja táncosait. Valamikor mindez nagyon forradalminak hathatott. Azóta (leg- alábbis nyugaton) túl sok ilyenfajta művészetet láttunk, és pl. H. van Manen és G. Tetley is egyre inkább visszakanyarodik a harmonikusabb, emberien érző formákhoz.

A bemutatott Cunningham mű zenéjét John Cage szerezte. Nem tudom, miért zene, mert többnyire állathangokból áll. A „Travelogue” valamiféle útbeszámoló jelent. Ebbe minden belefér, amit az ember elképzelhet. Egyszer felismertem egy kézfogást – búcsú vagy üdvözet, ki tudja? Nem segített, hogy a mester saját maga alakította a főszerepet. Ifjúkorán már régen túl van, és mára elégtelen technikáját sajátos egyénisége sem tudja áthidalni. Csoportja nagyon izmos tagokból áll. Az alakjukhoz hasonló trikók sem enyhítették vagy lágyították a robusztus hatást.

Évek óta halljuk az újabb és újabb terveket a legendás táncos életének megfilmesítéséről. Most végre megszületett egy alkotás Hollywoodban. Sajnos, nem lehet mondani, hogy bármilyen szempontból nézve sikeres lenne. Herbert Ross, aki a „Fordulópont” című balettfilmlet olyan szakszerűen és érzékkel rendezte meg, most teljesen melléfogott. Elfogadott egy „storyt” és egy forgatókönyvet, amely hamis és ferde képet mutat a történetről.

Gyagilevet mint szívtelen kényurat látjuk dorbézolni. Pedig ő valójában a balett, zene és festőművészet népszerűsítéséért küzdött. Sajátos ügyességének, energiájának és személyes bájának köszönhető, hogy anyagi bázist tudott teremteni a balettgégytes létehez. Művészi izlése meggyőző volt, tudása pedig rendkívüli és széleskörű. Igaz, hogy homoszexuális volt, de nem ezt tekinthetjük egyénisége lényegének. Őszintén szeretett egy-egy fiatal táncost, akiben különös tehetséget látott. Nevelte, vezette, tanította őket, így csinált sztárt belőlük. Nizsinszkij pedig... magával vitte örökölt betegségét. Lehet, hogy a körülmények és az idegfeszültség, amelyben élt, elősegítették a skizofrénia kitörését, de nem Gyagilev volt ennek az oka.

A filmben bemutatott házassági történet is másképpen zajlott le; most részben meg van hamisítva. – De a film fő hibáját és abszolút melléfogását a címszerep kiosztásában érzem. A férjem még ismerte Nizsinszkijt és mesélt róla. Szőke, alacsony és nagyon izmos alakjával, alacsony homlokával, ferde szemével és érzelmi szájával úgy tűnt, mint egy ősrégi mítoszról a mai világba katalapolt lény. Természete csendes és szótlan volt. Ugrókézsége fenomenális. Színpadon átalakult azzá a csodalénné, aki minden nézőt bűvkörébe vont.

A filmbeli Nizsinszkijt interpretáló, latinus megjelenésű táncos, *de Peña*, magas és nyúlánk, temperamentumos; hisztérikus fiút ábrázol. Ez nem az ő hibája, hanem a rendezőé, aki kiválasztotta. Mint táncos nem rossz, de semmiképpen nem fedi Nizsinszkij különleges képességeit, és teljesen hiányzik Nizsinszkij színpadi varázsa, amely olyan szenzációsan hatott a korabeli közönségre. Az sem segített, hogy lassított felvételeket csináltak de Peña ugrásairól és megállították a levegőben, hogy az igazi Nizsinszkij illúzióját keltse. Csak azt érték el, hogy a zene – a rózsa lelkéről van szó – nincs többé összhangban a táncsal.

A film kiállítására pazar, és biztos rengeteg pénzbe került. A budapesti Operára is vethetünk egy pillantást. De ez mind csak külsőség, és az igazi mondanivalóval a film alkotói adósak maradtak. A táncbetétek sem érdekesek.

Az alkotók végül is két szék között a pad alá estek. Így az átlag filmnéző unatkozik, a szakember pedig mérgeledik.

Még egyszer Zakopanéről

Az elmúlt évben közel félezer pedagógus, népművelő, szervező, tolmács, koreográfus és néprajzkutató dolgozott a tizenharmadik nemzetközi folklórfesztivál előkészítésén és lebonyolításán. Az 1894 méter magas Giewont és a mellette inkább dombnak látszó 1123 méteres Gubalowka völgyében egy hatalmas parkban négyezer ülőhelyes, fedett nézőteret alakítottak ki, ahol öt hazai, valamint egy-egy bol-

gár, csehszlovák, francia, jugoszláv, magyar, mexikói, norvég, spanyol, szovjet-türkmén és török együttes mutatta be műsorát. A lengyel rádió és televízió minden együttes előadását fölvette krakkói stúdiójában. A tizenöt együttes három kategóriában versenyzett: autentikus, feldolgozott, valamint stilizált műsorokkal.

A fesztiválon szept. 2-7 között tizenegy ország vett részt, a lengyel szakemberek mellett mégis mindössze egy bolgár, egy francia és egy szovjet küldött szerepelt a zsűriben. Az elmúlt három évben ugyancsak magyar zsűritag nélkül zajlott le a fesztivál, – holott a lengyel

A Bogyzslói Szövetkezeti Együttes Lakodalmasa

Gorál együttes Lengyelországból

A „Sumbar” türkmén együttes (A szerző felvételei)

rendezők a meghívást továbbították. A magyar együtteseknek és néptáncmozgalomnak tekintélye van az egész világon, s ez a tény a jelenleginél aktívabb diplomáciai munkát kívánna.

Valószínűleg a pontos kiírás hiányában történhetett meg, hogy a *hegyvidéki népek fesztiválján* hazánkat a *Bogyzslói népi együttes* képviselte, pedig Duna-parti szép kis falunk körzetében csak domb található! Harmincöt perces műsorukban a bogyzslóiak elsőként a „Bogyzslói lakodalmast” mutatták be, ezt kö-

A „Bortusia Obrochty” lengyel együttes

vette a „Bogyiszlói kertek alatt”, a „Menyecs-ketánc”, valamint a „Bogyiszlói táncok”. Mind a négy rész koreográfusa Szabadi Mihály, aki egyben az együttes vezetője is volt ezen az úton. Tapasztalatait így foglalta össze:

– Együttesünk az autentikus kategóriában indult és az „Arany őszilevél” díjat, valamint Zakopane város különdíját kapta. A zenekarok számára külön rendezett versenyen a bogyiszlóiak második díjat nyertek. Együttesünk lelkes, nagy lendületű előadással mutatta be műsorát, átütő közönségsikerrel. A fesztivál egyébként kellemes körülmények között zajlott le. Ottlétünk minden napját a hagyományos lengyel–magyar barátság melege hatotta át. Annyi zavar történt, hogy a nagy tömegeket mozgató nyitó és záró ünnepségeket az utcákon és a stadionban kívánták megrendezni, de mindegyik eseményt elmosta az eső. A négyezer férőhelyes fesztiválközpontban azonban kilenc este volt táblás ház. A rendezőség igen változatos műsort produkált, mert az autentikus gorál, türkmén és török, valamint a különböző fokon stilizált norvég, spanyol és bolgár csoportok mellett egy mexikói hivatásos együttes is részt vett, népi esztrád műsorával. A legtöbb együttesnél a tánc dominált, mások népszokásokat dolgoztak színpadra.

A záróünnepségen dr. Kormos Sándor, a Művelődési Minisztérium Közművelődési Főosztályának vezetője nyilatkozott az 1967 óta megrendezett fesztiválról:

– A különböző szakemberek lehetőséget kaptak arra, hogy egyidejűleg tanulmányozzák a világ különböző országaiban élő hegyvidéki népek táncát, zenéjét, dalait. Az idén a bogyiszlói hagyományörző együttes kiemelkedő sikert ért el: a négyezer főnyi közönség szűnni nem akaró tapsal fogadta a Duna menti kis község eredeti néptáncait, dalait. Külön öröm, hogy a zenekarok versenyében is kiemelkedő sikert értünk el. Úgy vélem, hogy a csoport tagjai mind művészi teljesítményükkel, mind emberi magatartásukkal jól képviselték hazánkat ezen a rangos fesztiválon.

Bali János

Torino után a kubai fesztiválról

– Néhány nappal Operaházunk balett-együttesének torinói vendégjátéka után, két fásztó délutáni próba között beszélgettünk Szabadi Edittel, a társulat fiatal szólistájával a tavaly novemberi VII. Havannai Nemzetközi Balett fesztiválról.

– A kubaiak 1960-ban rendezték meg először ezt a reprezentatív fesztivált. Ezt követően egy ideig rendszertelenül, utóbb pedig két-évenként került sor a majdnem egyhónapos eseménysorozatra. Közel két hetet töltöttünk Dózsa Imrével a távoli szigetországban. Ott alkalommal léptünk fel együtt, műsorunkon Se-regi László két műve, az *Air* és a *Cédrus* kettőse, valamint a *fekete hattyú pas de deux* szerepelt. (Megérkezésünk nem volt zökkenőmentes, mert bőröndjeink valahol az óceán két partja között eltűntek, a fekete tütü kivételével kosztümjeinkkel együtt. Vendéglátóink segítettek ki a bajból, s rohamtempóban elkészítették trikóinkat.) A fesztivál több helyszínen, s nem ritkán azonos időpontban zajlott. Amíg például a Kubai Nemzeti Balett a Garcia Lorca nevét viselő Nagyszínházban a Giselle-t játszotta Alicia Alonso-val a címszerepben, addig mi a Teatro Mella-ban léptünk fel, a nemzetközi gálaest keretében.

– Milyen művekkel léptek fel a fesztivál vendégművészei?

– A program rendkívül nagy választékot kínált. A *Bolsoj Balett Grigorovics* két darabját, a *Spartacust* és az új *Rómeót* vitte Havannába. A gálaestekén néhány klasszikus pas de deux mellett zömmel modern kettősök és szólók kerültek színre. Az ismertebb szólisták közül fellépett a cseh Marta *Drottnerova*, a bolgár Vera *Kirova*, az amerikai Eleanor *D'Antuono*, az osztrák Michael *Birkmayer*. Egy finn táncospár – Ulrika *Hallberge* és Matti *Sakari* – Eck Imre koreográfiáját adta elő Sibelius Tuonelai haty-tyújára. Galina *Samtsova* nagyszabású kettőst készített a Valpurgis éj zenéjére. A nagyon ötletes és nehéz számban az angol Marion *StClaire* és Michael *Beare* mutathatta be képességeit. Az 1976. évi várnai balettversenyen díjazott amerikai Ann-Marie *de Angello* viszont

saját koreográfiáit táncolta alkalmi partnerével, Clark *Tippettel*. Glazunov Ősz-ével és Offenbach *Pillangó-jával* hatalmas sikert arattak, főként az Alicia Alonsoak ajánlott második számmal, melyben de Angelo férfiakat megszegyentítő fantasztikus virtuozitását is bebizonyította (pl. dupla saut de basque sorozatot csinált).

Egy kubai művész betegsége miatt Dózsa Imre soron kívül is fellépett az argentin Estela *Erman* partnereként: Joseph *Lazzini* Mahler zenéjére készített *Cantadagio*-ját táncolták. Ismerősként üdvözölték egymást, hiszen a darab ősbemutatóját is ők táncolták 1978-ban. Láttam egy fehér hatyú kettőst is, lengyel táncosok előadásában. Sajnos, gyengék és jellegtelenelek voltak, s úgy érzem, sem koncertműsorban, sem versenyeken nem szerencsés az ilyen, nem eléggé egzaktul megfogható részleteket kiragadni egy-egy balettmű egészéből.

– *Milyen benyomásokat szerzett a kubai balettművészetről?*

– A fesztivál házigazdái szinte teljes repertoárjukat felvonultatták. A *Giselle* mellett műsorukon volt például *A hatyúk tava*, Alicia Alonso átdolgozásában, Maina *Gielguddal* a főszerepben. Kubában azonban az egyfelvonásos művek is nagyon közkedveltek. Közülük legsikeresebb az Alonso-féle *Rosszul őrzött lány*, meg a híres *Grand pas de quatre*, melyet Aurora *Bosch*, Mirta *Pla*, Martha *Garcia* és Josefina *Méndez* parádés előadásában láthattam. Az *Oidipus Rex* is még mindig nagyon hatásos. Az egyfelvonásosok között említhetem a *Chopinianat*, a *Rózsa lelkét* és a *Poloveci táncokat* is, melyeket Fokin születésének centenáriumára állítottak ünnepi műsorba.

A kubai balett jelenleg legismertebb koreográfusa, Alberto *Méndez* a *Kaméliás hölgy* nyomán készített egyfelvonásost. Korai darab ez, még nem elég erőteljes, s Alonso közreműködése sem volt meggyőző benne, Margit szerepében. A *Carmen*ben viszont Alicia *Alonso* még mindig meglepően hiteles alakítást nyújt. Itt említem meg, hogy az idős balerinát hihetetlen mérvű tisztelet és megbecsülés övezi. Átlényegülése a színpadon ma is bámulatos, technikája egyszerűségében is precíz. Stílusa kifogástalan, bár talán kissé nyomasztó az együttes számára. Azáltal, hogy lényegében Alonso irányítja az egész kubai balettleletet, így az iskolát is, a táncosnők között alkatban, stílusban és testtartásban is szinte a primabalerina tökéletes „lennyomatai” láthatók. Ez pedig egy idő után nagyon zavaróan hat. Egyébként Kubában – erről most is meggyőződhetünk – a művészetek között a balett foglalja el az első helyet. A társulatok igen magas anyagi támogatásban részesülnek, s rengeteget fordítanak a táncosok képzésére, a darabok, jelmezek kivitelezésére.

– *Végül kérem, tájékoztasson a magyar operabalett eddigi leghosszabb külföldi vendégszerepléséről.*

– Torinóban a *Teatro Regio* színpadán léptünk fel tíz alkalommal ez év januárjában *Seregi Sylviájával*. Ezzel a darabbal együttesünk eddig mindenütt igen nagy sikert aratott. Azt hiszem, a közönség mindenütt „ki van éhezve”

a vidám darabokra. Seregi művét mindenhol példaként emlegetik, hogy miként lehetséges egy ódivatú mitológiai történetet modern esz-közökkel és gondolatokkal színre vinni.

Korábban Catániában már belekóstoltunk az olasz közönség ünneplésébe, de ekkora sikerre igazán nem számítottunk. Felemelő érzés volt, amikor a zsúfolt nézőtér kórusban harsogta a függöny elé kilépő táncosok nevét. Hangulatunkat még kellemesebbé tette a színház elsőrangú felszereltsége. A hatalmas méretű színpadon egy-egy ugrásnál szinte éreztük a teret, a levegőt. A balett-termek tágasak és világosak, az öltözők pedig teljes kényelemmel szolgálták. Jó közérzetünket csak betetözte a művészejéknél tolongó autogramkérők ovációja.

Bokor Roland

Mam'zelle Angot

A Royal Ballet a modern repertoár mellett erősen tartja a kapcsolatot a klasszikus stílusú régi és újabb balettekkel. Így került sor nemrég a Massine koreográfálta „Mam'zelle Angot”-ra is. Massine a darabot 1943-ban alkotta az American Ballet Theatre társulatának, és az első előadást a Metropolitan Operában tartották. Azóta más társulatok is műsorra tűzték, a Royal Ballet pedig nemrég, a Királyné édesanyjának nyolcvanadik születésnapja alkalmából egy gála-előadáson új betanításban mutatata be a Covent Gardenben.

A táncjátékot balett-operettnek lehet nevezni. A sztori nem fontos, de sok alkalmat ad a kitörő kedvű, humoros táncra. Azért érdekes a darab, mert stílusban nagyon hasonlít Harangozó Coppéliájára, és a groteszk figurák (borbély, gazdag udvarló stb.) feltűnően emlékeztetnek Harangozó sajátos, feledhetetlen alakításaira.

Massine koreográfiája még friss és ötletes. Ma is csodálatra méltó, ahogyan megmozgatja a tömegeket: a színpadkép tarka, élénk, változatos és mégis rendezett. A szólisták teljes odaadással táncoltak, a kar nemkülönben. Jól esett egyszer a sok trikós balett után szép, színdús jelmezeket látni. A tervező André Derain művészete túlélte az időt és a divatot.

Ez a balett arra példa, hogy a már elhunyt mester, Massine koreográfus híre nem csak legenda. És a régi jó klasszikus balettművek még ma is élvezhetők.

N. M.

Mats Ek drámai alkotókészségének bizonyítékával Göteborgban találkoztam. A közel ezer személyes Operaház egyfelvonásosokból álló estjét a *Bernarda Alba háza* zárta. A katartikus erejű színpadi játékot a korszerű táncszínház legjobb megvalósulásaihoz sorolom. Szellemben egyaránt hű a varázslatos világú, de kegyetlenül őszinte és etikus Lorcához és az

és szerelme házasságát, s végleg feloldva saját élete bezártságát. Martirio a táncjátékban nem álnok, inkább szerencsétlen. Testi fogyatékosága még tovább fokozza gyűlöletét egészséges és kívánatos testvérei iránt. Vágyai ezért hol a szép testű lányok, hol a daliás Pepe felé vonzzák.

A tragikus történet öt nagyobb tételben

Két hét Svédországban 3.

Balettest Göteborgban

„asszonyok drámájához” is, miközben Ek nem próbálja a tánc nyelvére lefordítani a költészetet vagy elmondani az elmondhatatlant. A színház különböző elemeit ötvözve korszerű szemléletű és formálású önálló táncdrámát írt, amelyben a játék alaprétegét a mozgás adja. A képzőművészet, a zene és tánc nyelvi hármasságához azonban még egy elem járul: az emberi hang, – az érzelmek formálatlan, testből szinte kiszakadó, artikulációt megelőző hangja, s nem a beszéd.

A zsarnokság, az emberhez méltatlan elnyomás és a teljes életét való lázadás drámájának középpontjában Bernardát ezúttal férfi alakítja. A koreográfusok manapság ritkán használják a travesztia megoldást; elsősorban a komikus vagy groteszk hatásért fordulnak ehhez a régi színházi fogáshoz. Ek koreográfiája éppen arra épül, hogy a zsarnok anyja csak testi ereje, e legdurvább „hatalom” révén tudja kordában tartani vágyaktól hevített lányait. Bernarda fizikai fölénye, gyermekei fölé magasodó alakja megbénítja a lányokat. Az anya-gyermek kapcsolatban így az erő és a gyengeség, a hatalmaskodás és a kiszolgáltatottság ellentéte szinte mitikussá növekszik.

A táncszínpadi verzióhoz Ek önálló szövegekötvet írt. A tökéletes dramaturgia révén a fő alakok egyéni sorsa, életük alakulásának motívumai, s bonyolult kapcsolataik egyaránt világosak. Bernarda a család összetartását tűzőn tűzen át, akár gyermekei boldogsága árán is megvalósítja, erős jellem, akinek ellágyulása éppoly visszatartó, mint amilyen durva még a simogatása is. A lázadó Adélnak a „combjában futkosó tűz” megfékezésére a táncdrámában egyetlen lehetősége van: odaadja magát az imádott Pepének, s minden más, külső indíték nélkül öngyilkos lesz – megghiúsítva nővére

bomlik ki. A rövid és komor első jelenetben a szemképráztaóan fehér színű Bernarda és családja talpig feketében tiszteleg férje síremléke előtt. Az anya zsarnoki, ellentmondást nem tűrő természetét kézgesztusai jelzik: egyetlen intésére indul meg és hal el a siratás. A parancsra jajongók nyomasztó jelenletét harsogóan vidám kép váltja fel, Bach emelkedett hangulatú orgonamuzsikáját pedig a könnyed gitárhangok. Mintegy átvezetőként a fiatal szolgálólány és az öreg szolgáló évődik, bikaviadalt imitálva. Az öreg nem bizonyul valami félelmetes bikának, de a szint mindenestre átrendezi. Az apa dermesztően monumentális szobra eltűnik, hogy egy súlyos asztal kerüljön be helyette. Kezddőnek a gyász mindennapjai. Anyjuk nyomasztó jelenletében a lányok engedelmes, egyforma bábok, míg távoztával kicsit oldódik a hangulat, s megismerhetjük a testvéreket: a legidősebb nővért, a jelentéktelen Angustiaszt; Magdalenát és Ameliát, a két jó barátnőt, akik szinte egymás tükörképei; a legfiatalabb Adélat és a kitalált, púpos Martiriót. A lányok egyéniségét festő szülőket és kettősöket Adela váratlan eltűnése, illetve visszatérte szakítja meg. Adela rikító – és a környezetben különösen bántó – színű ruhában viharzik be. A gyászruha levetése már lázadás, s a lányok érzik is e gesztus jelentőségét. Azonosulnának merész hűgukkal, de erejükből most csak arra futja, hogy anyjuk haragja elől testükkel rejtsek-védjék a lázadót.

Az öröklétnek tűnő bezártságból csak Angustias számára csillan meg a menekülés lehetősége. Bernarda maga vezeti az elszánt kérést a boldog lányhoz. A kézfogó szertartásosan merév, s mégis tragikomikus jelenetétől egy fényeffektus leválasztja az egymásért epekedő szerelmeseket. Adela őszinte vágyait kifejező

szólóját Pepe teljesen merev testű, rángó, az önfegyelem korlátait áttörni képtelen mozgása kíséri. A rövid epizód után visszaáll a „rend”, s Pepe kendőjét hátrahagyva távozik. A szabaddulás szele megérinti a lányokat. Szinte öröngve vetik magukat Martirióra, aki ellopja a kendőt, a férfi és a szabad élet jelképét. Anyjuk karvalyként csap le az újabb lázadóra, s ismét állandósítja a rettegést.

Újabb átvezető következik: Bernardát látjuk, amint magára maradván a vallásos hitből merít erőt. Áhítata, s a házioltár előtt csúszó-mászó megalázkodása hamarosan átvált egy gyűlölettel és hatalomvágygal teli, szinte betegesen erotikus, furcsa „kettősbe” – partnere a megfeszített szobra.

A negyedik jelenethez fehér függöny ereszkedik alá. Adela és Pepe végzetes éjszakai találkozásához nem kapcsolódik zene. Mohó érzékiséggel teli pas de deux-jüket hol kifulladás lihegésük, hol megnyugvó lélegzésük kíséri. Búcsúzásuk után felemelkedik a függöny, s a „bentiek” közül Martirióra vetül a fény, aki szinte kilép önmagából: szépnek és egészséges testűnek álmódja magát.

A reggel véget vet a vágyaknak és álmoknak. Pepe és Angustias merev ünnepelőben indul az esküvőre. Mögöttük sorakozik Bernarda és két engedelmes lánya – s ekkor Adela teste bábként hullik alá egy kötélről. Halálával éri el, ami életében nem sikerülhetett: szerelmesét az újabb gyász végleg elszakítja majd nővérétől. Öngyilkossága testvérei lázadó kedvét is felszínre hozza. De Bernardát még most sem olyan könnyű legyőzni. Feltépi a padlót, s szinte a földre tapossa Adela tetemét. A rendíthetetlen erő láttán lányai rémülten kotródnak szokásos helyükre, az óriási asztal alá. De míg eddig anyjuk üvöltésére vagy az asztalra mért egyetlen ütésére vacogva és engedelmesen bújnak elő, most némán lapulnak. Mégiscsak véget ért Bernarda hatalma; zsarnokságának kiszolgáltatott gyermekei nem élhetnek tovább a régi módon Adela halála után.

A gazdag táncmatéria és a szokatlan kettősök – hiszen Bernarda ilyenkor nem férpartner! – technikailag állítanak magas követelményeket a táncosok elé, a fojtó légkör felidézése és a külsőségektől mentes jellemépítés pedig színészileg szab feladatokat. Vilgot *Gyllengran* sátni Bernarda: minden gesztusa, egyetlen arcvonása, kítőrvölöltése dermesztő. A lányok alakítói (Nancy Clery, Ase Werner, Helen Sjölstedt, Eileen O'Rourke és Lillemor Johnsson) stílusosan és otthonosan mozgottak Ek koreográfiai világában, melynek csak előfeltétele a klasszikus képzettség, de modern táncudást és drámai kifejezőerőt is igényel.

Mats Ek annak köszönhetette göteborgi meghívását, hogy a 34 tagú együttest vezető Ulf

Gadd Ekhez hasonló művészeti elveket vall. Az egykori Nyzsinszkij díjas táncos göteborgi indulás, egy hétvézes stockholmi kitérő, majd a Harkness balettnél töltött periódus után tért vissza Göteborgba. Eseménye az a korszerű balett-színház, melyben a szöveg, az ének, a zene és a képzőművészet is a tánchoz hasonlóan fontos. Gadd múlt évadban született, Gyagilev emlékének adózó estje szokatlan színházszerűségével és kimagasló szcenírozásával szakmai körökben az évad legnagyobb eseménye lett. A fiatal koreográfustól azonban, akinek indulása tíz évvel ezelőtt éppen A csodálatos mandarinhoz fűződik, nem ezt az estet láttam, hanem egy cselekmény nélküli egyfelvonásost. Lars Johan Werle zenéje, Erik Ulfers diszlete és jelmeze, valamint Gadd koreográfiája a trubadúrok világába, az eszményítő szerelem s a gátlástalan orgiák kettősségébe kalauzolja a nézőt. A középkori hangulatot árasztó zene mellé kosztümös énekesek társulnak, s a táncosok is nyakig zárt, korhű kosztümben illegnek-billegnek, mint egy jólnevelt udvari hölgy- és lovagkoszorú. Az éj leszálltával a köpenyek és a ruhák a földre kerülnek, s a párok a szexuális gyönyöröknek hódolnak. Az éj elmúltával azonban véget ér a test ünnepe, s ki-ki felölti nappali ruháját – és az erkölcs álarcát.

A hosszadalmas koreográfiában a nappal és az éj, a tartózkodás és a gátlástalanság ellentétéből az ildomos-méltóságteljes pillanatok megjelenítése a meggyőzőbb, míg a zabolátlan, féktelen ösztönök mozdulati megoldása erőteljese sikerült. Az *Itt van már a hajnal* monotóniájáért azonban nemcsak a tánctervező felelős, hanem a színtelen és dinamikát nélkülöző zene is.

Az est harmadik darabja Gaddnak azt a törekvését jelzi, hogy a repertoárban a szimfonikus jellegű, absztraháltabb koreográfiák is meghonosodjanak. Svédországban e cselekmény nélküli műfajnak nincsenek hagyományai, ezért is tartja Gadd olyan fontosnak, hogy az újonnan felnövekvő közönség a műfaj legjobb darabjai révén ismerkedjék meg e nehezebben befogadható művekkel. Ebből a szempontból jól választott, amikor G. Balanchine *Négy vérmérséklet* című koreográfiáját illesztette az együttes műsorrendjébe, de mégsem tökéletesen, mert Balanchine művének stílusos tolmácsolásához nem elegendő a társulat pillanatnyi felkészültsége. A táncosok nehezen birkóznak meg a szakmai tökélyt feltételező koreográfiával. Egyedül Jacek *Solecki* tiszta vonalú tánca és a groteszkre is fogékony szerepfelfogása érzékelte a flegmatikus variációban a koreográfia sajátos atmoszféráját.

Göteborgi táncest: *Itt van már a hajnal*, — jelenetek a Bernarda Alba házából (Ingmar Jernberg felvételei)

